

MANU
ROBLES-ARANGIZ
INSTITUTUA

gai

18

MONOGRAFIKOAK

ESZENATOKI BERRI BATENTZAKO PROPOSAMENAK

Demokrazia, kultura
eta gizarte kohesioa
Euskal Herrian

SINDIKALGILEENTZAKO
IRIZPIDEAK

URRIA 1999 OCTUBRE

PROPUESLAS PARA

UN NUEVO ESCENARIO

Democracia, cultura
y cohesión social
en Euskal Herria

Coordinadores:

Mikel Gómez Uranga

Iñaki Lasagabaster

Francisco Letamendía

Ramón Zallo

AURKIBIDEA

1. EUSKAL HERRIA: BIGARREN TRANTSIZIOA

1. Historiaz sarreratxo
2. Konstituzioaren eta Estatutuaren mugak
3. Agertoki politikoa Lizarraren eta ETaren su-etenaren ondoren
4. Egungo eztabaida: lurraldetasuna
5. Egungo eztabaida: Autodeterminazioa

2. KONPLEXURIK GABEKO DISKURTSO NAZIONALISTA

1. Euskal auziaren izaera
2. Espainiar patriotismo berria
3. Nazio borondatea
4. Balioak eta diskurtso nazionalista.

3. NAZIO IDENTITATE SOLIDARIO BATERAKO SOZIOEKONOMIA

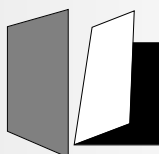
1. Nazio identitate solidarioaren alde
2. Euskal eredu liberalaren ezaugarriak
3. Solidaritatea gakotzat duen proiektu baten premia
4. Ekonomi hazkundera eta enplegua
5. Enpleguaren kalitatea
6. Lanaldiaren murriztapena
7. Gizarte babesa: bazterketa gutxitu
8. Zergatasuna

4. LAN HARREMANEN EUSKAL ESPARRUAREN PREMIA

1. Estatu-nazioa ote da birbanatze politiketarako esparru egokiena?
2. Lan harremanen euskal esparruaren premia

5. HEDABIDEAK ETA GATAZKA POLITIKOA EUSKAL HERRIAN

1. Sarrera
2. Hedabideak eta auzi politikoa
3. Konpromisorako dekalogo

Aurkezpena

Joan den ekainean, MANU ROBLES-ARANGIZ INSTITUTUA FUNDAZIOAK “Propuestas para un nuevo escenario: democracia, cohesión social y cultura en Euskal Herria” izenburutzat duen liburua argitaratu zuen. Liburu horretan errealitateari buruz eta Euskal Herriak izan dezakeen etorkizunari buruz gogoeta bat egitera gonbidatu genituen egileak, ikuspegi ezberdinak (politikoa, juridiko-instituzionala, ekonomikoa eta kulturala) kontuan hartuta. Euskal gizarteak oro har eta batez ere ELAko sindikalgileek erreferentziatzat hartzeko liburua dugu.

Aipatutako liburuak zehatz-mehatz aztertzen dituen zenbait gairen berri ematea da, hain zuzen ere, orain eskura datorkizun idazki honen xedea. Uste dugu obra horren ustiatzeak ez duela zertan bukatu haren irakurketarekin (hura irakurtzea biziki gomendatzen badugu ere), baizik eta egoki iritzi diogu hango ideia batzuk nabarmendu eta bertan duten garapen koherentearen arabera azaltzeari. Zehatzago esateko, sindikalgintzarako interesgarrienak izan daitezkeen liburu horretako edukiak eman nahi ditugu ezagutzera. Laburpen ahalegin hau, beraz, liburua ez irakurtzeko aitzakia ez, baizik hura osorik irakurtzeko pizgarri izatea nahi genuke.

Argi utzi nahi dugu, hasieratik bertatik, laburpen hau Manu Robles-Arangiz Institutuak berak egin ez duela, eta beraz:

- Fundazioak ez daukala zertan bat etorri, ezinbestez, ez liburuaren ez laburpen honen eduki guztiguztiek.
- liburuaren egileek eurek ere ez daukatela beren gain hartu beharrik laburpen honen edukia, zeren lan honek, haienean oinarritu bada ere, hautatu eta bere erara irakurri baitu zenbait ideia.

Berriro ere eskerrak eman nahi dizkiegu, egin duten lan bikainagatik, egile guztiei. Baita ontzat hartu dutelako ondoko orrialde guztiok praktikan lapurtzera “ausartzea” Fundazioa. Jarrera horrek aski ongi erakusten du haien eskuzabaltasuna eta beraien alea -ez nolanhikoa- ekartzeko borondatea Euskal Herrian ireki den prozesuaren alde.

Eskertzen diogu Pedro Ibarrari lan hau egiterakoan egin dizkigun iradokizun egoki eta ekarpenengatik, hala nola jarraian datozen sarrera lerroak idazteagatik, zeinetan xumetasunez bezain trebezia azaltzen dituen bera egilekide den liburuaren sakoneko espiritua eta ideiak. Azkenik, Javier Villanuevari ere eskerrak eman nahi dizkiogu, liburuaren borradorearen irakurle zintzo, aurkezle iaio eta jarraian argira ematen dugun artikulua egile eskuzabal izan bait dugu.

Xabi Anza
Manu Robles-Arangiz Institutua

Liburu garrantzitsu bezain aproposa

Honezkero, ongi informatuta dagoen nornahik ondorioztatu du honako hau: ETak su-etena erabakitzea, beste arrazoi batzuen artean, giro abertzale burujabetzazale berri bat izatean oinarritu zela, euskal nazionalismoa ildo berrien arabera birformulatzea galdatuz zetorrena aspalditxotik

Honezkero, ongi informatuta dagoen nornahik ondorioztatu du honako hau: ETak su-etena erabakitzea, beste arrazoi batzuen artean, giro abertzale burujabetzazale berri bat izatean oinarritu zela, euskal nazionalismoa honako ildo hauen arabera birformulatzea galdatuz zetorrena aspalditxotik: 1) Konstituzio eta Estatutu esparruarekiko jarrera hiperkritikoa, abertzaletasunaren zati handi batentzat esparru mugatu eta hertsiegia izaki; 2) abertzaletasunaren eskabide garrantzitsuenak, hots, burujabetzaren norainokoa, Estatu espainiar zein frantziarraren botereekiko harremana, hizkuntz politikaren hurrengo hamarkadarako helburuak, erabakimen demokratikoaren euskal esparruaz zein zentzutan eta zeintzuk epeetan eta zeintzuk lurraldeetan baliatzeko asmoa dagoen, etab., egunera jar ditzakeen nazio proiektu bat definitzeko borondatea; 3) euskal instituzioak egokitu beharra egituratzen ari den mundu berrira, lehengoa baino integratuagoa eta hemeretzigarren mendeko nazio-estatuaren burujabetza eta independentzia eredia gainditzen duena; 4) indar demokratikoan, arrazoiaren eta gehiengo politiko-sozialaren presioan oinarrituriko jokabide zibil eta baketsuaren, hala nola batuketa eta ez kenketa bilatuko duen jokamolde bateratu eta konbergentearen aldeko apustua; 5) burujabetza jardunaren subjektu protagonista honako hau besterik ezin dela izan ziurtzat jotzea: autodeterminaziorako gogo sendo bat duen gehiengo soziala, oraindik osatzeke dagoen eta nazio proiektu liluragarri baten inguruan bildu beharra dagoen gehiengo sozial bat, alegia.

Bada, horixe da hain zuzen Manu Robles-Arangiz Fundazioak sustatu duen liburu honen xedea: burujabetza jardun berri hori garatzea, hasi politikatik eta kulturara nahiz hedabideetatik esparru sozioekonomikora ia guzti-guztia hartzeraino iristen den fronte ireki baten bidez. Horregatik auresan daiteke ez dela oharkabean igaroko, halako xedea duen liburu bat zein emaitzetaraino hel daitekeen jakiteko morboagatik besterik ez bada ere. Liburu hori garrantzitsua da, eta halakotzat aztertua izango da, hala aitaponteko eta azken batez sustatzaile duenaren -ELAren- izenagatik, nola gaitzat duen arazoarengatik: burujabetza asmoak konkretatzera datorren lehen proposamen sorta bat azaltzea eta oinarritzea. Eta garrantzitsua da, halaber, unibertsitarioen talde mardul batek idatzita dagoelako, berauetariko asko gure aldizkarian ohiko kolaboratzaile izaki, aipaturiko asmoarekin bat etortzeko ahaleginik egin beharrik ez daukatena, alegia.

Aire berri hauek bultzatuta idatzitako lehen lan kolektiboa delako-edo, azkenean liburu lodia eta pisutsua irten da: 534 orri eta kilo bat pasatxo paper. Baina kanpoko

itxura horrek ez lioke atzera eragin behar liburu arinagoetara ohituta dagoen irakurleari. Aurkibidea begiratu eta laster ohartuko da era askotara irakurriz, eta ez nahitaez dena goitik behera, probetxu atera diezaiokeen liburu bat daukala eskuartean. Hauta beza, esaterako, nazionalismoa argudio ez nazionalistekin defendatzeko modua azaltzen dion irakurraldia, edo, nahiago badu, ibilaldi entretenigarri bat egin dezake autodeterminazioaren kontzeptuaren genealogia eta beronen jatorri ilustratuen inguruan edota mende honetan izan dituen aplikazioen historian zehar -historia ez hain argi eta garbia, hain zuzen-, edo haren estrata juridikoetan zehar, zenbaitetan irtenbiderik gabeko labirintu diruditenak baina zehazki ezagutzea komeni direnak. Batez ere gai sozialak kezkatzen bazaitu, ekonomiaren eraginkortasuna aberastasunaren birbanaketa zuzenagoarekin, ekonomiaren kontrol demokratikoarekin eta gure gizartean solidaritatea eta lankidetzaz bezalako balioen lehentasunarekin hobeto ezkontzen saiatuko den euskal proiektua oinarritzea gaitzat duten orrialdeetara jo dezakezu. Kultura gaiak erakartzen bazaitu, ordea, egungo euskal errealitate kulturalaren zenbait ikuspegi aztertzen dituzten kapituluak hauta ditzakezu, euskara, hedabideak, edota gizarteak oro har bere egin dezakeen euskal kultura eta nazio nortasunaren balioak eta xedek proposatzen dituzten orrialdeak. Baina politika huts eta gordinaren zalea bazara, hortxe dituzu autonomi estatutua aurkitzen den krisiari errepasso bat ematen dioten orrialdeak; edo arreta pausatzea iradokitzen dizut, beste adibide bat jartzearen, denbora eta espazio errealetan eta ez birtualetan pentsaturiko euskal autodeterminazio prozesua nola gara daitekeen eta zeintzuk arazo kontuan izan beharko lituzkeen azaltzen diguten orrialdeetan, politika abertzalean gero eta garrantzi handiagoko gaia dirudiena.

Uste dut liburu honek jardun politikoa bideratzen laguntzen duela, eta politika bera gehiago baldintzatu ahal duen jardun kultural eta sozial zorrotzagoa bultzatzen duela hein berean. Esaldi bakar batean laburbildu beharko balitz, honako hau litzateke, zalantzarik gabe, laburpen aipua: zirkunstantziek aldaketa politiko baten premia mahairatu dutela, aldaketa hori euskal gizartearen benetako autodeterminazio prozesu gisa ulertu behar dela, erabakimen demokratikoaren euskal esparruari begirunea delarik prozesu horren gakoa, eta aipaturiko aldaketa egingo bada, gehiengo politiko eta soziala bat etorritz izan beharko duela demokrazia kantitatez zein kalitatez hedatzearekin eta bere aniztasunean integratuagoa izango den kultur komunitatea eraikitzearekin.

Javier Villanueva

Manu Robles-Arangiz Fundazioak sustatu duen liburu honen xedea hau da: burujabetza jardun berri hori garatzea, hasi politikatik eta kulturara nahiz hedabideetatik esparru sozioekonomikora ia guzti-guztia hartzeraino iristen den fronte ireki baten bidez

Sarrera

Liburuaren kapitulu bakoitzak eta guztiek onartzen dizute Euskal Herria burujabetzarako bokazioa duen nazioa dela. Burujabetza hori honako ildoetatik datorrela era berean: bere burua bereiztat duela bizi izan den giza komunitatearen historiatik; komunitate horrek nazio izateko eta, beraz, bere burua gobernatu nahi izateko, adierazi duen borondatek

Sarrera honetan baliagarri deritzot “Propuestas para un nuevo escenario: democracia, cohesión social y cultura en Euskal Herria” liburuak zimendutzat hartu dituen oinarriak eta ideia-gakoak zeintzuk izan diren finkatzeko ahalegina egiteari. Esplizituak edo inplizituak izanik, kapitulu bakoitzeko proposamen konkretuei zentzua eta koherentzia orokorra ematen dieten oinarriak, alegia. Eta azken batean liburu bere osotasunean, osotasuna duen proposamen gisara, ulertzea ahalbidetzen dutenak.

1. Liburuaren lehen oinarria -muinetan muina agian- burujabetzari (subiranotasunari) dagokiona da. Liburuaren kapitulu bakoitzak eta guztiek onartzen dizute Euskal Herria burujabetzarako bokazioa duen nazioa dela. Eta puntu hauek onartzen dituzte:

- Burujabetza hori honako ildoetatik datorrela era berean: bere burua bereiztat duela bizi izan den giza komunitatearen historiatik; komunitate horrek nazio izateko eta, beraz, bere burua gobernatu nahi izateko, adierazi duen borondatek; bere botere politiko propioa ukan nahi izatek, nazio horren iraunbizitza eta garapenerako premiazkotzat jotzen duelako botere hori.
- Burujabetza horren adierazpenak formulazio ezberdinak izan dituela, ezberdinak intentsitatean eta edukietan, eta gainera -eta batez ere- burujabetza horren garapenari behin eta berriro jarri diotela galga edota eragotzi egin dutela, besterik gabe, gainean izan dituen Estatuek; bere osotasuna lortzeko eragozpen handiak izan dituen -eta oraindik ere dituen- burujabetza (subiranotasuna) dela, beraz.
- Autonomi Estatutuak -gure erkidegoaren interes kolektibo konkretu batzuk (eta bereziki politika sozialei dagozkienak) kudeatzeko urritasunak erakutsi izanaz gain- ez duela adierazten burujabetza dagoenik. Horrek prozesu politiko bat irekitzea eskatzen du, zeinek, Estatutua gaindituz, burujabetza-status hori finkatuko duen, bertan oin hartuta libreki eta euskaldun guztion artean -gaur egun hemen bizi diren euskal herritar guztien artean- erabakitzeko zein den burujabetza maila desiragarri eta egokiena.

2. Bigarren oinarria honetan datza: burujabetza hori lortzeko bidea autodeterminazio eskubidea gauzatzean datzala; eta eskubide horren titulartasuna Euskal Herriari esleitzen dioten argudio juridikoen multzo osoaz gain, haren gauzatze konkretua onartzen da:

- Jarduera arrazoizkoa denez. Haren garapena aukera demokratikoa delako sinpleki: zeren lurralde jakin batean legeak obeditu behar dituztenak eurak

direlako -sen onak aditzera ematen duenez- lurralde horretarako legeak egingo dituztenei zelako eskumenak dagozkien erabaki behar dutenak, bai beren ordezkarien bidez, baita zuzenki ere.

- Mailakako jarduera denez. Autodeterminazio eskubidearen burutzapena prozesu bat izan behar duelako: etapa ezberdinen ondoren burujabetza-esparru jakin batean mamituko den prozesua edo prozedura multzoa; testuak ez du esaten zeintzuk izan behar duten autogobernuaren, euskal botere politiko berri horren azken zehazpenak, baina bai esaten duela -errepikatzen dugu- zehazpen horiek burujabetzaren herri-printzipiotik erabakiak izango direla.

3. Liburuak argi dauka Euskal Herriaren arazoa ez dela burutzen autodeterminazio eskubidearen gauzatzearekin; liburuak argi dauka herria halako era jakin batez, eta ez bestelako era batez, eraiki behar dela; garrantzitsua dela herri gisa izango dugun etorkizuna erabaki ahal izatea, baina berdin garrantzitsua dela zer izan nahi dugun, zelan bizi nahi dugun eta horrela bizitzea zergatik komeni zaigun erabakitzea; horrelaxe lor daitekeelako, hain zuzen, guztiontzako Bizitza Ona. Ildo honetatik, testuaren proposapenak bi testuinguru handiren gainean eraikita daude, bi balio edo jarrera nagusi onartzen dituzte:

- Banakoaren eta kolektiboaren arteko oreka ez apurtzea; edo modu sofistikatuagoz esanda, pluralismoari zor zaion begirunearen eta guztien on jakin batzuen lehentasunaren arteko kontraesana -zorionez dagoen kontraesana- ez ezabatzea. Horren arabera, dauden kultur tradizio ezberdinak bil ditzakeen eta identitate indibidual nahiz kolektibo ezberdinak errespetatzen dituen euskal kultura, herriaren ikuskera, irakurketa eta proposamena bultzatzea. Baina baita euskal nazio identitatea eraiki ahal izateko eta, beraz, nazio kohesionatu baten iraupenerako ardaztat jotzen diren identitate ezaugarri jakin batzuk -funtsean euskara- hedatzea ahalbidetzen duena.
- Solidaritatea bultzatzea. Berdintasuna nagusi den komunitatea, hots, aberastasunaren birbanatzea eta gizarte babesa eta zergatasuna progresiboa dagoena, Euskal Herri justu eta elkarkide baten eraikuntzan gizarte eragile guztiak erantzukizunean kide izango diren komunitatea eraikitzea. Nazioago den heinean solidarioago izan daitekeen Euskal Herrian. Zeren, azken batean, nazio bat eraikitzea proiektu solidario bat abian jartzea baita.

Horretan gaude.

Pedro Ibarra

Liburuak argi dauka Euskal Herriaren arazoa ez dela burutzen autodeterminazio eskubidearen gauzatzearekin; liburuak argi dauka herria halako era jakin batez, eta ez bestelako era batez, eraiki behar dela; garrantzitsua dela herri gisa izango dugun etorkizuna erabaki ahal izatea, baina berdin garrantzitsua dela zer izan nahi dugun zergatik komeni zaigun erabakitzea

Euskal Herria: bigarren trantsizioa

Frankismoaren ezaugarrietariko bat, giza eskubideei eta demokraziaren arau funtsezkoenei sistematikoki begirunerik ez izatearekin batera, Euskadi Espainiatik bereizten duen edozein aztarna - ez soilik politikoak, baizik kulturalak ere- ezabatzen saiatzea izango da

1. Historiaz sarreratxoa

Euskal Herriak berezitasun politiko bat izan du bere historian zehar eta hori era ezberdinetara adierazi izan da garai politikoaren arabera. Euskal Herriaren existentziari egitura politiko bereizi batzuk dagozkio historian, beste lurralde batzuen egiturekiko desberdinak. Egiturok euskal lurralde guztiek amankomunean izan dituzte zenbaitetan, nahiz eta ez gehienetan. Beste zenbaitetan, egitura horiek Herriaz kanpoko indarren borondatearen pean egon dira, inposaketa kasu anitz gertatu izan delarik gureak ez ziren egituren indarrez.

Espainiar eta frantziar estatuaren bateratze prozesuak Estatu modernoaren sorreraren ondorioz gertatuko dira. Frantziako Iraultzak (1789) Estatu zentralista ekarriko du, lurralde ezberdintasun guztiak ezabatzea delarik haren helburuetariko bat, ezberdintasun politikoak ezezik kulturalak ere barne sartuz eta hezkuntza prozesutik baztertuta utziz euskara. Prozesu hori geldoagoa izango da Estatu espainiarrean. Euskal lurraldeen berezitasun politikoaren galera XIX. mendean zehar gertatuko da (gerra karlistak, etab.), gaur egunera arte Kontzertu Ekonomikoa izenarekin ezagutzen dena errespetatuz soil-soilik. Espainiar Estatuak, eredu frantziarra kopiatuz, Estatu zentralista bat ezarri zuen eta ezaugarri horiekin iraun zuen II. Errepublikara arte.

Bigarren Errepublikan (1931-1936) lehenbiziko estatutu esperientzia sortzen da, baina handik gutxira amaitzen da tragikoki gerra zibilarekin (1936) eta ondorengo frankismoaren diktadurarekin. Estatutu hura salbuespen egoeran jaio eta bizitza laburrekoa izan zen, euskal botereak garrantzi handia dutela nabari duen arren.

a) Frankismoa

Frankismoaren ezaugarrietariko bat, giza eskubideei eta demokraziaren arau funtsezkoenei sistematikoki begirunerik ez izatearekin batera, Euskadi Espainiatik bereizten duen edozein aztarna -ez soilik politikoak, baizik kulturalak ere- ezabatzen saiatzea izango da. Hona hemen garai hartako gobernari baten hitzak: "Espainia bakar, handi eta libre garaitu du (...). Betiko gaindituta eta suntsituta erori da Euskadi zeritzon amesgaizto izugarri zorigaiztoko eta jasanezin hori..."

Ahalegin handi bat egingo du "amesgaizto jasanezin" hori ezabatzeko. Hartutako neurrietariko bat, hain zuzen, Gipuzkoa eta Bizkaiko Kontzertu Ekonomikoak desegitea izango da. Aldi berean, euskararen erabilpenari egingo zaion jazarpenak modu oso ezberdinak izango ditu (edozein motatako izendapenetan hura erabiltzea debekatuz, "sentimendu nazionalarekin bat ez datorren dialektotzat" joz...). Euskara

eliminatu egingo dute ikastetxe guztietan, Euskal Herriarentzat hain garrantzi handia zuen hezkuntza instituzioa, ikastola, desagertaraziz.

Kontzertu Ekonomikoen galera, hala nola garai hartako ekonomi instituzioen funtzionamendua oro har Herriaren ekonomia Estatuak kontrolatzeko modua izango da, Euskadik bere egiturak berrizatzeko hain premiazkoak zituen plusbalioak Euskadira bihur zitezen eragotziz. Estatuak mekanismo ezberdinez baliatuz kontrolatuko du euskal ekonomia, zergen eta Gizarte Segurantzaren bitartez adibidez. Kontzeptu hauengatik Euskadin askoz gehiago ordainduko zaio Estatuari honek gure Herrian gastatzen duenaren aldean. Kutxa eta Bankuetako derrigorrezko inbertsio koefizienteak ere Madrilek kontrolatuko ditu, euskal aurreztaileen dirua Euskadin kokaturiko enpresak eta zerbitzuak finantzatzeko erabili ahal izatea eragotziz horrela.

Atzerriko inbertsioak Estatuak autoritate zentralen kontrolpetik igaro beharko du eta azken hauek ez diote seinalatuko hain zuzen Euskadi inbertsiogunetzat. Euskal industriaren egitura, hortaz, industri monolaborantza gisakoa izango da, industria hori guztia oso sektore gutxitan finkatua delarik, horrek dakarren ahultasunarekin.

Administratiboki, Euskadik herri gisa adierazpiderik ez aurkitzea nahi dute. Frankismo garaian diseinaturiko administrazio barrutiak aztertzea baino ez dago, Euskadik ez duela inoiz batasun bat osatzen ikusteko. Horrela, antolamendu judizialak Bizkaia eta Araba Burgosen mende jartzen ditu, Gipuzkoak eta Nafarroak euren aldetik beste unitate bat osatzen duten bitartean. Hezkuntza administrazioari dagokionez, Bizkaia, Araba eta Gipuzkoa Valladoliden menpean zeuden, eta Nafarroa Zaragozaren menpean. Eta horrela jarrai dezakegu beste administrazio banaketa batzuekin, hamazazpiraino. Helburua kasu guztietan berbera eta oso argia da: Euskadi ez dadila inoiz batasunean eratu. Frankismoak, Estatu gabeko nazio askoren kasuan gertatu ohi denez, arazoari aurre ez egiteko, hura ezkutatu egin nahi du.

Politika mailan, askatasunak ez errespetatzean, jarduera politikoa oro ilegaltzat hartzen da. Are gehiago, politika kontzeptuari berari ere neurrigabeko hedadura ematen zaio. Den-dena izan daiteke "politikoa" edo "politika egitea": euskaraz berba egitetik mendira joateraino, zuri-gorri-berdea erreparatzen zaion arropa janzte, etab. "Hobe Espainia gorria, hautsia baino" esakune ospetsua eraginkor bihurtzen da. Errepresio ankerra ezartzen da euskal usaina duen guztiaren kontra.

Errepresioa gorabehera, edo beharbada horrexegatik hain zuzen, erregimenaren kontrako jarrera askoz handiagoa izango da Euskadin gainerako Estatuan baino. Hasiera batean, alemaniarrek gerra galtzearen ondorioz, erregimena eroriko zen ustea zegoen. Baina itxaropen hura laster zapuztu zen. Amerikarrek laster, jada 1951ean, zeharo aldatuko dute frankismoarekiko politika. Kanpotiko isolamendua berehalaxe deuseztatuko da. Francoren Espainia Nazio Batuen Erakundean (NBE) onartua izango da. Erbesteko euskaldunek alemaniarren aurkako borroketan eskainitako lankidetzak edo Eusko Gobernuak iparramerikarrarekin zituen harreman estuek ez diote biderik emango jadanik erregimen frankista kanpoko presioagatik

Politika kontzeptuari berari ere neurrigabeko hedadura ematen zaio. Den-dena izan daiteke "politikoa" edo "politika egitea": euskaraz berba egitetik mendira joateraino, zuri-gorri-berdea erreparatzen zaion arropa janzte, etab. "Hobe Espainia gorria, hautsia baino" esakune ospetsua eraginkor bihurtzen da. Errepresio ankerra ezartzen da euskal usaina duen guztiaren kontra

Franco 1975ean hiltzean, Estatu espainiarrak aurreko erregimenarekin hausturarik gabe egingo den eta errebindikazio autonomizaleei ere nolabaiteko erantzuna eman beharko dien demokratizazio prozesu geldo bat jarriko du abian. Horrela, 1977ko hauteskunde orokorren ondoren, euskal nazionalismoa bazterrera utziko duen Konstituzioaren lanketa-idazketa prozesuari eman zitzaion hasiera

eroriko den usteari. Ezta barneko presioagatik eroriko den itxaropenari ere. Frankismoa finkatuz doa poliki-poliki. Berrogeita hamarrek hamarkadaren hondarretan, elite frankistak aldatu egingo dira. Opus Dei erakundeari atxikitako sektoreak datoz boterera. Halako razionalizazio prozesu bat hasten da garatzen Administrazio Publikoaren jardunean. Aldi berean, ekonomi garapen garrantzitsu bat hasiko da “garapen planak” deitutakoei lotuta hein batean. Ekonomiaren oparoaldi horri esker, frankismo soziologiko bat joango da mamituz, erregimen politikoaren aldaketa aurreikuspenei atea itxiko dizkiona. Garapen ekonomikoak alderantzizko efektua ere badu, izan. Langile klasea azkar garatzen da, gero eta garrantzi handiagoa hartuz eta bere antolamendua sendotuz, lan gatazka ugari sortuko delarik.

Politika mailan, bilakaera horrek euskal mapa politikoaren aldatzea ekarriko du. ETA erakundea sortzen da, EKIN erakundearekin loturik egon ziren eta EAJrekin harremanak dituzten lagunez osatua. Harreman horien hausturak, Agirre Lehendakariak ekidin nahi izan zuena, berebiziko garrantzia izango du Euskal Herriaren garapen politikoan. Agirre Lehendakaria 1960an hil zen. Frankismoaren aurkako barne oposizioa gero eta handiagoa da, batez ere Euskadin. Horren une goren bat Burgosko epaiketaren ondorioz gertatzen da, ETako zenbait ekintzaileri heriotza zigorra ezartzean. Nazioarteko presioak eta kondenen aurkako herri mobilizazioek -grebak, manifestazioak, etab.- diktadoreak azken orduan heriotza zigor haiek aldatu beharra eragingo dute. Frankismoaren nolabaiteko ahultasuna sumatzen da, nahiz eta hemen ere guztia aplikagarri eta egiaztagarria izango zen “diktadurak nekez muntatu, baina nekezago desmuntatzen direla” dioen printzipioa. Frankismoa ohean hiltzen da, bere sortzailearekin. Horrek nabariki galgatuko du demokratizazio prozesu motela eta, bereziki, diktadorearen heriotzak zabalik utzi zuen zenbait itxaropen. Frankismoaren azken orduak bereziki mingarriak izango dira Euskal Herriarentzat. Bi euskal ekintzaileri heriotza zigorra ezartzen diote. Txiki eta Otaegi ekzekuzio pelotoiaren balek eraitsita hiltzen dira. Errepresio frankistak eta horri Euskadin eman zitzaion erantzunak gainerako Estatuan ez bezalako ihardespene eta mobilizazio ahalmena taxutu zuten Euskadin. Horrela, gainerako Estatutik argiro bereizitako politika-jardun esparru gisara agertzen da Euskadi. Frankismoan zehar sortuz joan ziren indarren metaketak ez ditu emango, halere, itxaron zitezkeen emaitzak.

b) Trantsizioa eta autonomi erregimenaren sorrera

Franco 1975ean hiltzean, Estatu espainiarrak aurreko erregimenarekin hausturarik gabe egingo den eta errebindikazio autonomizaleei ere nolabaiteko erantzuna eman beharko dien demokratizazio prozesu geldo bat jarriko du abian. Horrela, 1977ko hauteskunde orokorren ondoren (alderdi komunista legeztatu berri eta independentistak oraindik legeztatu gabe), euskal nazionalismoa bazterrera utziko duen Konstituzioaren lanketa-idazketa prozesuari eman zitzaion hasiera.

Hauteskunde haietan hautatuak izan ziren euskal parlamentarioek Eusko Parlamentarioen Biltzarra deiturikoa osatu zuten eta Konstituzioa onartu aurretiko

erregimen preautonomiko bat landu zuten. Erregimen hori Madrileko agintariak onartu behar izango dute, funtsezko aldaketa bat sartuz: erregimen preautonomikoa onartzen da, baina Nafarroa kanpoan utziz. Nafarroaren atxikipenak foru organo eskudunaren onarpena beharko du (sekulan ez da argitu, orain arte, zein den organo hori), hala nola referendum bat (ez da zehazten zein gehiago beharrezkoz). Sektore nabarrista intransigenteek beren baldintzak ezarri zituzten. Batzuk erregimen horren aurka azaltzen dira, geroago autonomia izango denaren lurralde esparrua aurremamtuko duelakoan (azkenean gertatu zen bezala). Altsasuko Mahaiak (Herri Batasunaren aurrekaria) erregimen preautonomikoa hormatzea planteatuko du.

Konstituzio txostenean ez du esku hartuko euskal ordezkari batek ere. Euskal indar politikoei bi jarrera nagusi aurkezten dituzte: batzuek Autodeterminazio eskubidea espreski onartzea exijitzen dute, beste batzuek, ordea, foruetara itzultzea. Baina ez bata ez beste izango du harrerarik azken testuan. Alderdi abertzaleek, referendumerako, Ezetza edo Abstentzioa proposatuko dute. Nola referendumen emaitzak hala hurrengo 1979ko hauteskondeek gaur arte mantenduko duten gehiengo emango diete jarrera abertzaleei.

Konstituzioa onartu eta berehalaxe, Euskal Kontseilu Nagusiak estatutua idazteko mandatua emango dio Parlamentarioen Biltzarrari eta hura abenduaren 29an onartuko da Gernikan. Berehala igortzen dute Madrilerara, ez baita nahi beste estatutu batzuek (kataluniarrek, kasu) baldintza dezaten. Madrilen egiten den izapideak oztopo nagusietariko bat agerrarazten du: UCDren intransigentsia Nafarroaren gaian. Azkenean akordio batera iritsi eta Estatutua urriaren 25eko referendumen bidez onartzen da. Euskal indar guztiek, Herri Batasunak izan ezik, defendatu zuten Estatutuari baiezkoa.

Nafarroa gainerako Euskadi penintsularraren autonomiatik at geratuko da. Nafarroako erkidegoak ez dio jarraituko Konstituzioan xedaturiko prozeduretatik bati ere, baizik eta "sui generis"-ko bati atxikiko zaio, "Amejoramiento del Fuero" delakoari, alegia. Prozedura horren gauza harrigarriena ez datza, halere, ezin aurreikuspen legal ez erantzutean. Gogoan hartu beharreko garrantzitsuena zera da: nafarrei kontsulta egin gabe iristen dela autonomiara. Are gehiago, itzuri egiten zaio Konstituzioan aurreikusitako autonomiara iristeko bideari, Nafarroako udalek eta herriak esku hartu beharrik izan ez dezaten.

2. Konstituzioaren eta Estatutuaren mugak

a) Konstituzioak nazio egitateari ematen dion tratamendua

Espainiako Konstituzioak (EK) euskal indar politiko nazionalistek ihardukitzen duten printzipio bat hartzen du abiapuntutzat, hots, burujabetzaren auzia. Konstituzio horren 1.2. artikulua araberak, burujabetza espainiar herrian datza eta horixe da Estatuaren indarren sorburua. Bestalde, "Konstituzioa espainiar guztien aberri komun eta banaezina den Nazio espainiarraren batasun haustezinean

Nafarroa gainerako Euskadi penintsularraren autonomiatik at geratuko da. Nafarroako erkidegoak ez dio jarraituko Konstituzioan xedaturiko prozeduretatik bati ere, baizik eta "sui generis"-ko bati atxikiko zaio, "Amejoramiento del Fuero" delakoari, alegia

Konstituzio espainiarrak ez die ezagutzen bere oinarrizko printzipio hauetan ezein motako burujabetzarik hura osatzen duten Enteei. Ez da neurritz gainera zera baiestea: 1978ko Konstituzioa autonomien egitatearekiko - eta zertan esanik ez, nazio egitatearekiko- mesfidantza itzelekin sortu den Konstituzioa dela. Mesfidantza horiek argi nabari dira Konstituzioak ezartzen dituen kontroletan

oinarrizko printzipio hauetan ezein motako burujabetzarik hura osatzen duten Enteei.

Ez da neurritz gainera zera baiestea: 1978ko Konstituzioa autonomien egitatearekiko -eta zertan esanik ez, nazio egitatearekiko- mesfidantza itzelekin sortu den Konstituzioa dela. Mesfidantza horiek argi nabari dira Konstituzioak ezartzen dituen kontroletan, hauen artean hurrengoak azpimarra daitezkeelarik: lege autonomikoen aplikazioa eten ahal izatea (Espainiako Konstituzioa, 161.2 art.), Estatuak esku hartu ahal izatea 155 artikuluari jarraikiz, 150.3 artikularen harmonizazio legeak eta Konstituzio Auzitegiaren eskuharmena, zeinek Estatuko Gobernuak bultzatuta hain sarritan esku hartzen baitu, non organo hori Autonomien Estatuko funtsezko zenbait kategoriaren -negoziazio bidez egoitza politiko batean definitu beharko lirakekeen kategorien- definitzaile bihurtu den. Horixe gertatu da, besteak beste, oinarrien kontzeptuaren, eskumen eskusiboaren, plangintza ekonomikoaren (149.1.13 art.) eta berdintasunaren (149.1.1 art.) interpretazioan. Aparteko aipua mereziko luketen beste manatu batzuk gaztelania ezagutzeko obligazioa (3. art.) edo armadaren eginkizuna (8. art.) dirateke, biok Konstituzioaren Atariko Tituluan ageri direnak.

b) Estatutuaren mugak

Estatutuak indarrean jartzeak autonomiaren bidetik abiatzea esan nahi du, hurrengo hogeitaz urteetan zehar ibiliko den bidea eta une honetan begi-bistan jartzea komeni den zenbait muga aurkitu duena.

- + Eskumenak. Estatutuetan jasotako eskumenak zenbait kasutan egiaz gauza daitezke, haiek burutzeko premiazko diren bitartekoak transferitzen direnean. Arlo garrantzitsu batzuetan transferentzia horiek ez dira eman eta, horregatik, ezinezkoa izan da eskubidez dagokiona gauzatzea. Horixe gertatu da bereziki lan arazoekin zerikusia duten gaiekin, hala nola gizarte segurantzaren, justizian, presondegiak, kreditu ofiziala, sektore publiko estataleko alorrean, etab. Alor hauetariko batzuetan ezinezkoa da aurrera egitea eta oraindik eman gabe daudenen artean ez dago eskumen berririk lortuko den itxurarik.
- + Europa mailako eginkizuna. Autonomiek Europako organo eta instituzioetan parte hartzea posible litzateke berez, zenbait federalismo europarren esperientziak erakusten duenez. Baina Estatu espainiarrak honetan ere, beste gai askotan bezala, arazoak auzibidetik eramanez ohi ditu, horien konponbidea atzeratu egiten delarik Konstituzio Auzitegiak ebatzi arte eta, kasu onenean ere, gai horretako politika autonomikoaren aplikazioa atzeratzen delarik. Halaxe gertatu da, adibidez, Eusko Jaurlaritzak Bruselan bulego bat edukitzea bera ere Estatuak inpugnatzean.

- + Nazio errealitate politiko bereizgarria ezagutzea eta, ondorioz, egoera horrekin bat datorren praktika politikoa ahalbidera dezaketen mekanismoak eratu beharra. Beste era batera esanda, euskal botere publikoen erabaki esparru propioa aintzatetsi beharra dago, esparru horretan interferentziarik jar ezin dezaketelarik, egiten duten moduan, aipaturiko botere publikoon eskuhartzez taxutu diren organoek. Nazio errealitatea ezagutzeak zera esan nahi du: estatu hegemoniaren adierazpideak gutxitzea Euskal Herrian eta honen eskuhartze forma eraginkorrei bide ematea estatu organoen borondate politikoaren erakuntzan.
- + Legebiltzarra eta Oinarri Legeak: Espainiako Gorteek ematen baitituzte autonomi eskumenen programa arautzaileak eta Estatuko lurralde osoan autonomien funtzionamendu orokorra baldintzatzen duten Oinarri Legeak.
- + Konstituzio Auzitegia eta legeen inpugnazioa: Auzitegi hauxe finkatu baitute Gobernu zentralak dukeen eskubidea autonomi erkidegoen eskumenak berrikusteko, edota haiek beren osotasunean deuseztatzeke ere, Estatuaren eskumen eskusiboen aurkakoak direla baderitzo. Administrazio Zentralak sarriago inpugnatu ditu alderdi nazionalisten eskutik gobernaturiko Erkidegoen Legebiltzarrek onarturiko legeak, bide geldoko Erkidegoenak baino.
- + Senatua eta erreforma proiektuak: Senatua lurralde ordezkartzako ganbaratzat definitu bazuen ere Konstituzioak, bere profil desegokiak Kongresuaren errepikatze ganbara bihurtu du, izatez.

3. Lizarraren eta ETaren su-etenaren osteko agertoki politikoa

EAEko Autonomi Estatutuak, 1979an landu eta plebiszitoz bozkatuak, euskal nazionalismo estatutista -alde handiz gehiengo- Konstituzioaren inguruko adostasunera erakarri zuela zirudien; nazionalismo erradikala adostasunetik at geratu zen, eta hortik etorri zen 60 eta 70eko urteetan frankismoari erantzunez sortu zen biolentzia politikoari hark bere babesaren ematen jarraitzearen zoritxarreko ondorioa.

a) Agertoki berria

Ziklo horrek eman ditu bereak. Hiru fenomeno berri elkarlotzen diren beste agertoki bat antzeman daiteke:

- + estatutu prozesuari bere garaian babesaren ematen zioten euskal indar politiko eta sozial batzuk -sindikalak eta beste batzuk- prozesu horretatik deslotzea
- + euskal prozesu autoeratzaileraren hasiera, zeinetan autodeterminazioak konstituzio erreformaren formula juridiko baten exigentzia gisara baino erabaki-esparru propio baten faktore eragile gisara diharduen

Nazionalismo erradikala adostasunetik at geratu zen, eta hortik etorri zen 60 eta 70eko urteetan frankismoari erantzunez sortu zen biolentzia politikoari hark bere babesaren ematen jarraitzearen zoritxarreko ondorioa. Ziklo horrek eman ditu bereak

Lizarrako Deklarazioak, euskal eragile kolektibo ezberdinek sinatua -alderdi politikoen, sindikatuen, gizarte mugimenduen-, Euskal Herriaren eta Estatuaren arteko gatazka politikoaren izaera definitzen du, lurraldetasuna, erabakiaren subjektua eta burujabetza direlarik konpondu beharreko auziak

- + eta, azkenez, partaide guztiak konbentzimendu honetan bat etortzea, alegia, biolentzia ekintza politikoaren tresnatzat erabiltzeak agertoki hori bideraezin bihurtuko lukeela.

Azken bost urteetan bata bestearen segidan etorri diren ekimen ugari (Elkarrik sustaturiko adostasun kultura eta alde bietako talde bakezaleek Maroñoko batzarretatik abiatuz eraiki zuten elkargunea; euskal Elizaren bitartekotza proposamenak; gorago aipaturiko ELA eta LABen -eta geroxeago EHNE sindikatuaren- ekintza bateratuak, zeinetan gehiengo sindikalak gatazkaren konponbidearen aldeko apustu erabakitsua egin zuen) sakoneko uhin handi batean biltzen dira, uhin horren hasierako data lehenago deskribaturiko ELAren ekitaldian jar daitekeelarik. Uhin horren bulkada gizarte zibiletik politikora igaroko da 1998an emaitza bikoitzarekin: irailaren 12an burutu zen Lizarrako Ituna eta irailaren 16an ETAk egin zuen mugagabeko su-etenaren aldarrikapena.

Aldagai ugari bateratu da emaitza horretan: euskal gizartearen nekea biolentzia mota guztiekiko (hauxe baitzen hiritarren mobilizazioak gidatzen zituen sentipena - eta ez, interesatuki sinestarazi nahi zuten moduan, ezker abertzalea politikoki eta zibilki isolatu nahia- 1997ko uztailean Blanco hil zuen atentatuaren ondoren); EAJren konbentzimendua, EAK ere bere duena, biolentziaren jarraipena, zentroak digeritu ahal bazuen ere, Euskal Herriarentzat jasanezina zela; Ezker Batuak, arestiko Euskadiko Ezkerretik etorritako hautesleriak bultzatuta, akordioaren alde egindako apustu tinkoa, azkenean bere erreferente estatala bere jarreretara erakartzen jakin duena.

Euskal Nazio Askapenarako Mugimenduen (ENAM) aldaketa estrategikoa aldagai horien emaitza izan da. Lehen aldaketa orain dela hiru urte gertatu zen, ETA/Estatuaren arteko negoziazioaren eskema bideraezina zuen KAS alternatibaren ordean Alternatiba Demokratikoa planteatu zenean, honek burujabetza eta lurraldetasuna "herriari hitza emanez" lortzea jartzen zuelarik xedetzat. Baina aldaketa hura ez zen nahikoa izan: euskal eragile sozial eta politikoen negoziazioaren aurretiko su-etenari Estatuak goian aipaturiko printzipio bikoitza alde aurretik onartzea jartzen zitzaion baldintzat; eta horrek bideraezina bihurtzen zuen eskema. Aurten bertan gertatu den hirugarren eta behin-betiko aldaketan, nahiz eta berau teoriaren arloan baino ekintzen arloan izan den gehiago, Stormonteko akordioaren -Sinn Fein eta SDLPren arteko adostasunetik sortua- zeharkako eragin mesedegarria ikusi behar da. Estatu eta zentroko alderdiak inobilismoan hormatzen badira, euskal eragile politiko eta sozialek ekin behar diote elkarrekin nazio akordio baten oinarriak jartzeari: nahitaez mugagabea izan behar duen su-eten batek ireki behar du -ezen ez bukatu- prozesua. Alderdi guztiei, eta Gobernu zentralari noski, luzatzen zaie prozesuan parte hartzeko gonbidapena; baina haien presentzia ez da izango ezinbestekoa prozesuari hasiera emateko.

b) Lizarrako deklarazioa

Lizarrako Deklarazioak, euskal eragile kolektibo ezberdinek sinatua -alderdi politikoen, sindikatuen, gizarte mugimenduen-, Euskal Herriaren eta Estatuaren

arteko gatazka politikoaren izaera definitzen du, lurraldetasuna, erabakiaren subjektua eta burujabetza direlarik konpondu beharreko auziak. Eragile guztiei eta euskal gizarte osoari irekita dagoen negoziazio prozesu bat planteatzen da: aurretiko baldintzarik gabeko aldeanitzeko elkarrizketen atariko fase baten ondoren, gatazkaren kausei buruzko negoziaketaren ebazpen fasea -hau argi uzten da- era guztietako biolentziak iraunkorki albo batera direla gauzatu beharko da. Gatazkaren konponbidera inposaketarik gabe heldu beharko da, euskal gizartearen aniztasuna errespetatuz eta proiektu guztiak baldintza berdintasunean kokatuz, herritarrei hitza ematearen baldintza demokratikoa bete dadin horrela. Erabaki honekiko begirunezko jarrera eskatzen zaie inplikaturik dauden Estatuei, aipaturiko erabakiak ez dituelarik planteatuko behin-betiko agertoki itxiak, baizik eta formula berriei irekitako markoak.

Lizarran marraturiko proiektua, nazionalista baino gehiago, demokratikoa da, eta ez soilik han aldarrikaturiko asmoengatik, baizik baita Ezker Batuaren presentziagatik ere. Baztertzailera izatetik urruti, Euskal Herrian diharduten indar guztiei irekia ageri da esplizituki: baita PSE eta PPri ere, jakina. Implizituki, haren proiektzioa Euskal Herriaren mugez haraindi doa. Bartzelonako Deklarazioa, Estatuko nazionalitate historikoen burujabetza partekatua aldea, espirtu beretik elikatzen da; Estatuko beste bi periferietan aliatu sare bat sor dezakeena izanik, norberaren babes-koltxoitzat balio dezake zentroaren aurrean. Deklarazio horrek, gaur egun ezin aurreikus daitekeen fase bat zabaltzen duenak, gatazkaren konponbide kondentsaturako eta euskal autogobernurako aukerak zabaltzen ditu.

Orduan, ez ote gara aurkitzen autodeterminazioaren egiazko prozesu baten hastapenean? Erantzuna ezezkoa izango litzateke autodeterminazioaren ikuspegi juridiko hutsera mugatuko bagina, baina positiboa, ordea, autodeterminaziotzat demokraziaren hedapena, azken hitza herritarren nahian jartzen duen politikako erabaki-esparru propio batean eragile kolektiboaren eskuartzea areagotzea ulertzen badugu. Zentzu horretan, Lizarrako esperientzia Euskal Herriaz harago, eta ez soilik nazionalitate historikoentzat, esporta daitekeena da.

4. Egungo eztabaida: lurraldetasuna

a) Lurraldetasuna: Nafarroa

Konstituzioa onartu eta Estatutua abian jarri ondoren, nabarrismoak bere hartan jarraitzen zuen Nafarroa EAEko laugarren Foru Lurraldea izatearen aurka. Orduan, 1982ko abuztuaren 10ean, Nafarroako Foru Erregimenaren Leheneratze eta Hobekuntzarako Lege Organikoa onartu zen: nafar kasuaren berezitasuna honetan datza: estatutuz kanpoko erabateko autonomia bat osatzean, konstituzio aurreikuspen oroz landa, Nafarroako Foru Erkidegoa Euskadin sartzea eragozteko xedearekin.

Nafarroak batetik eta Autonomi Erkidegoak bestetik, instituzionalizazio prozesu bereziak jartzen dituzte abian. Eta 1987ra arte aipatu ere ez da egingo bi

Zeren, izatez, ez ote gara aurkitzen autodeterminazioaren egiazko prozesu baten hastapenean? Erantzuna ezezkoa izango litzateke autodeterminazioaren ikuspegi juridiko hutsera mugatuko bagina, baina positiboa, ordea, autodeterminaziotzat demokraziaren hedapena, azken hitza herritarren nahian jartzen duen politikako erabaki-esparru propio batean eragile kolektiboaren eskuartzea areagotzea ulertzen badugu

Epe ertain-laburrera honetan datza arazoaren konponbidea: "nabarrismoaren" kontzeptua euskal esparru komuna esan nahi duen guztiaren aurkako zerbaitzat defendatzen dutenen aurreaz aurre, gehiengo politiko berri bat eraikitzean.

erkidegoen arteko lokarriak estutzearen asmoa. EAJren zatiketaren ondoren, alderdi hau Gobernu akordio batera iristen da Autonomi Erkidegoan hitzarmenatarako eta unean uneko lankidetzak akordioetarako, "organo komun iraunkor" bat sortzeko esperientziaren eredu gisara. Halere, 1995ean izango da, Nafarroan PSN, CDN eta EA alderdien arteko Gobernu ituna gauzatzean, Ardanza lehendakariak eta Otano presidentek bi erkidegoen arteko lankidetzak protokolo bat sinatzea hezkuntza, hizkuntza politika, lurralde antolaketa eta abarren arloan. Lankidetzak akordio hura 1996an onartu zuten bi gobernuak.

Handik oso gutxira alderdi sozialistaren krisia sortu zen (Urralburu kasua), eta Otanok lehendakari Sanz nabarristaren eskutik utzi beharra gertatu zen. Espainiar Gorteetan UPN eta PPK elkarrekin burututako operazio baten bidez, lankidetzak organoaren izaera iraunkorra deuseztatu egingo dute eta organo horren ordez eskumen politikorik gabeko batzorde misto bat jarriko.

Lizarrako akordioaren ondoren lehenbizi eta ETaren su-etena deklarazioaren ostean, nabarrismoak ondo hautematen du Euskal Herriaren lurraldetasunaren errebindikazioak bere helburuetarako leharkeen arriskua; "Nafarroa ETaren su-etenen erdigunean dagoela" esanez erreakzionatzen du Sanzek. J.L.Lizarbek, nafar Gobernuak proposaturiko ildotik aurrera jotzea ezinezkoa dela ikusirik, Nafarroako alderdi guztiei zuzendutako eskaintza bat egingo du, urriaren hasieran, ETaren tregoa deklarazioari buruz testu bat adosteko. Azaroaren 5ean, Nafarroako Parlamentuak aurretiaz UPN, PSN eta CDN alderdiek sinaturiko minimoen testua berresten du Bakerako Deklarazio Instituzionaltzat. Akordioaren 3. puntuak hauxe dio: "Nafarroako Parlamentuak adierazten du nafar herriak eta berau ordezkatzeko duten foru instituzioek soil-soilik har ditzaketela Nafarroari ukitzen dioten erabakiak, eta nafarrak soilik direla beren destinoen jabeak. Horregatik, ETaren su-etenen iraupena eta haren armen azkeneko entrega ezin dela Nafarroaren gaur egungo instituzio statusaren aldaketa eta hark beste autonomi erkidego batzuekin dituen harremanak baldintzatzen dituen negoziazio baten menpe jarri".

Epe luzera Euskal Herriaren lurraldetasunak Nafarroari dagokionez bertako indar politiko guztiak proiektu komunean sartzeko eskatzen duen arren, nafar foralismoaren defentsa euren politika identitatearen ezaugarritzat hartu dutenak barne -baita, beraz, UPN-, epe ertain-laburrera honetan datza arazoaren konponbidea: "nabarrismoaren" kontzeptua euskal esparru komuna esan nahi duen guztiaren aurkako zerbaitzat defendatzen dutenen aurreaz aurre, gehiengo politiko berri bat eraikitzean.

b) Lurraldetasuna: Iparraldea

Hegoaldean presentzia abertzalea XIX. mendearen azkeneko gerotik etengabea den bitartean, mende honetako hirurogeiko hamarkadara arte ez da eratuko erantzun nazionalitariorik mugaz haraindi. Baina laurogeita hamarreko hamarkadaren hasieran jarriko da abian gogoeta prozesu bat bertako mugimendu abertzale orokor eta anitzean, horren emaitzarik nabariena Ipar Euskal Herriko indar abertzaleak batuko dituen hautes-batasun bat eratzea izango delarik, indar horiek

botoetan nabariki gora egitea eta nazionalismoaren pisu espezifikoak gizartean handitzea ahalbidetuz.

Iparraldearen instituzionalizazioa da une honetako funtsezko eztabaida. Estatu frantziarrak ez ditu ezagutzen hiru euskal lurraldeak administrazio barrutizat. Esan beharra dago probintzia horien onarpena ez dela soilik abertzaleen kontua, hiru probintziotarako departamendu baten sorreraren inguruan ezkerreko nahiz eskuineko alderdi frantziarrek egin dituzten proposamen ezberdinek erakustera ematen dutenez. Oraindik oraintsu, Frantziako Parlamentuan Lurralde Ordenamenduari buruzko Eztabaida zela eta, Inchauspé jaunak (PSF) osoko zuzenketa bat aurkeztu du berriro ere, zeinen arabera Pirinio Atlantiarrek bitan banatuko liritekeen -Euskal Departamendua eta Biarno-, bi Departamenduok eta Bigorrekoa bilduko lituzkeen 3B Erregio berri batean sartuz biak. Dena dela, eta sortutako itxaropenak gorabehera, Parlamentuak atzera botako du emendakina. Nazionalista ez diren sektoreek halako postulatuak bere egitea aurrerapauso bat da, izan, aukera politikoan egitura ezin hobea sortzen duen neurrian, eta abertzaleak ez daude aukera horri galtzen uzteko.

Azken batean zera esan dezakegu, hots, Ezker Abertzalearen eta gainerako nazionalisten artean hogeitaz luze luze zatiketaren ondoren, bai Iparraldean eta gainerako Euskal Herrian, gaur egun batasun testuinguru batean aurkitzen garela eta horrek, euskal nazionalismoaren historian lehen aldiz, nazio eraikuntzarantz zuzenduriko estrategia komuna -nahiz eta gutxi definitua- ahalbidera dezakeela.

Bestalde, Europako Batasunean gerora egituratzaile izan daitezkeen izaera ekonomiko soileko espazio berriak sortzeak itxuraz kontraesankor diren interesen konbergentzia ahalbide dezake Euskal Herria bezala instituzionalki zatituta aurkitzen diren nazioetako eragile politiko, sozial eta ekonomikoen artean. Ikuspegi horretatik ulertu behar da EAE, Nafarroa eta Akitaniaren arteko lankidetzaren Protokoloa bezalako akordioen aukera.

Azkenez nabarmendu beharra dago Lizarrako akordioak aukera berriei bide ematen dien beste agertoki politiko bat aurkezten duela. Dena den, itxaron egin beharko da bi lurraldeetako eragile sozial eta politiko ezberdinen artean gaurdaino izan diren mesfidantzak gainditu arte, Euskal Herriaren historiarekin eta bere nortasun, interes eta Europaren baitan duen kokaera geoekonomikoarekin koherentea den prozesuari ekin ahal izateko.

5. Egungo eztabaida: Autodeterminazioa

Euskal nazionalismoak Euskal Herria bere historiaren subjektu izatea du xedetzat, Euskal Herrian edo beronen gainean egikaritzen den botere politikoa euskaldunen borondatean legebideztatua izatea. Beraz, nazionalismoa honexetan bereizten da beste botere ikuskera batzuetatik: boterearen erabiltzea lurralde esparru jakin batean galdatzean.

Eskubidea egikaritu nahi den lurralde esparruaren zehaztapena oso era desberdinez emana izan daiteke. Euskal Herriaren kasuan, izendapen honek hartzen

Azken batean zera esan dezakegu, hots, Ezker Abertzalearen eta gainerako nazionalisten artean hogeitaz luze luze zatiketaren ondoren, bai Iparraldean eta gainerako Euskal Herrian, gaur egun batasun testuinguru batean aurkitzen garela eta horrek nazio eraikuntzarantz zuzenduriko estrategia komuna -nahiz eta gutxi definitua- ahalbidera dezakeela

Autodeterminazio eskubidearen egikaritzea ez da zertan burutu berehalaxe, momentuz interesgarriagoa izan litekelurralde ezberdinetako indar politikoak eta instituzioak elkarrengana hurbiltzea lankidetzaren formulak finkatzeko instituzio ezberdinen artean

duen esparrua entitate horren osakidetzat aldioro jo diren lurraldeek osatuko lukete. Ez dirudi inork inoiz zalantzan jarri duenik Bizkaia, Gipuzkoa, Araba, Nafarroa, Lapurdi, Zuberoa eta Behenafarroa Euskal Herriaren entitate osakideak direnik. Entitate horrek adierazpide politiko propioa eduki dezala galdatzea exijentzia demokratiko soila besterik ez da. Zer motatako entitatea izan behar duen, ostera, herritarren euren nahiaren mende dagoen arazoa da.

Euskal Herriaren etorkizuneko statusari buruz erabaki ahalmena egikaritutako dutenak lurralde honetan bizi direnak izango dira. Boto eskubide horren onarpena ezin da etorri inolako jatorri exijentziak baldintzatuta, nazionalitatea eskuratzeko behar izaten den bezala. Hortaz, boto eskubidea zortzi abizen euskaldun dutenei bakarrik egokituko zaiela esanez zabaltzen diren autuek edota botere arazoa dena euskal arrazismoa delakoaren arazo bihurtzen duten esamesek manipulatu egiten dute oiheski errealitatea eta ihes egiten diote sakoneko eztabaidari, hau da, erabaki ahalmenari eta euskal eskubide demokratikoen erabiltzea murrizteari dagokiona.

Euskal Herrian autodeterminazio eskubidearen erabiltzeak eskubide horren subjektuaren arazoa planteatzen du. Euskal Herria hiru erakunde politiko-administratibotan banatuta egotera eraman gaitu historiak. Batetik, Euskal Herriko Autonomi Erkidegoa (EAE) dago, bestetik Nafarroa, Foru Erkidego gisara eratu, eta azkenez Iparraldea, egitura administratibo propioa ez duena. Une honetan lurralde horietako populazioen pronuntziamentua eskatzea oso korapilatsua da. Edozein kasutan, zenbait irizpide bai adieraz daitekeela subjektuari buruz.

- + Lehenengo eta behin, subjektua Euskal Herri osoa dela, baina ezerk ez duela eragozten eskubidearen erabiltzeak eraginkortasun desberdina izatea lurralde ezberdinetan. Hau da, erabaki politiko jakin bat hartzea lurralde esparruok hura onartzearen arabera dagoela.
- + Bigarrenik, autodeterminazio eskubidearen erabiltzea ez dela zertan burutu berehalaxe, momentuz interesgarriagoa izan litekeelarik lurralde ezberdinetako indar politikoak eta instituzioak elkarrengana hurbiltzea lankidetzaren formulak finkatzeko instituzio ezberdinen artean. Planteamendu honek ere badu bere oztopoa, hots, Nafarroako indar politiko batzuek Autonomi Erkidegoarekin edozein motatako harreman instituzional itzurtzea jarri dutela beren jardunaren gunetzat.
- + Gogoeta horiek zera erakusten dute: autodeterminazio eskubidearen erabiltzeak funtsezko prozedura arazo batzuk dituela. Euskal Herriko administrazio entitate guztien arteko organo komun bat eratu ahal izateak, gero bertako herritarren pronuntziamentua artikulatzeko euren artean nahi dituzten harremanen maila eta motari buruz, ez dauka teoriarik zailtasun berezirik. Estatuak halako aukera demokratikoa besterik gabe onartzean datza gakoa.

Politika, une honetan, beste proposamen batzuen premian dago, eta zailtasuna ez datza proposamenok planteatzean, baizik eta gauzatzean, eta horien burutzapenera eraman dezakeen estrategian. Lehenago esan bezala, autodeterminazio eskubidea,

eskubide demokratiko guztien erabiltzearekin gertatzen den moduan, prozedura kontua da funtsean. Prozedura hori hurrengo printzipio hauen bidez eratu beharra dago:

- a) Euskal Herria bere tresna juridikoez hornitu ahal izatea, ea zer nahi duen galdetu ahal izateko lehenbizi bere buruari.
- b) Zer nahi duen adierazten badu, haren nahia errespetatzea.
- c) Hura osatzen duten ordenamenduek, beren aldetik, hautaturiko bidean aurrera egiteko behar diren tresna juridikoak hornitzea, Euskal Herriko alde ezberdinen arteko harremanei aukera emateko, herritarrek lehen aipaturiko erara adierazi duten nahiaren arabera.

Planteamendu politiko hauek laguna/etsaia dialektikaz haraindi egin eta eztabaidatu beharra dago, eztabaida horrek ez daukalarik zertan eraman zenbait lehiakidek adierazi ohi duen dramatismora. Autodeterminazioari buruzko planteamenduak herritar guztiei zor zaien begirunetik abiatzen dira, egun direnak baino desberdintasun gehiagorik ez delarik izango erregulazio juridikoetan. Beraz, ez dago asmoan barnekoen arteko desberdintzarik. Asmo bakarra hauxe besterik ez da: boterea barnekoek egikari dezatela eta ebazpen politikoak ez daitezela kanpotik etorri edo kanpotik baldintzatu. Boterearen erabiltzean garrantzitsuenak, eta orain nabarmendu nahi dena, zera da: botereak giza eskubideekiko begirunearekin jardun beharra daukala.

Autodeterminazio eskubidearen erabiltzeak adierazpen politiko desberdinei bide eman diezaieke. Autodeterminazio eskubideak independentziaren planteamendura edota Estatuko egituraren barnean status propio bat lortzearen planteamendura eraman dezake. Legezkoa da gauza bata zein bestea planteatzea.

- + Independentziak 1978ko Konstituzio espainiarra gainditzea eta konstituzio-hausturako une bat sortzea ekarriko luke, non ente politiko berri horren sorrerak nazioarteko onarpenera eskatuko lukeen bere status politikoaren garapenari bide emateko.
- + Autodeterminazio eskubidearen erabiltzeak, halaber, Estatuko egituraren barnean status politiko propio bat lortzeari bide eman diezaioke. Status politiko propio baten lorpenak ez luke ekarriko konstituzio-hausturarik eta ez luke beharko konstituzio testuaren erreformarik. Haren burutzapena Konstituzioaren lehen Xedapen Gehigarriaren bitartez artikulatu liteke.

Autodeterminazio eskubidea, ez dago esan beharrik, ez da behingo ekintza bakar bat. Bermatuta egon behar du ekintza hori errepikatzea, herritarrek edo eskudun instituzioek beren statusa berrikusi edo auzian jarri nahi duten bakoitzean.

Prozesu honetan egin beharreko gogoeta garrantzitsu bat lurraldetasunari dagokiona da. Legezko testuek Nafarroaren eta EA Eren arteko harremanerako aukera sorta bat aurreikusi zuten. Aukera horiek etengabeko oztopoa izan dute, eta horrek ez du kentzen euskal nazionalismoak orokorrean gai horri buruz izan dituen errakuntzez gogoeta egin beharra. Dena dela, ezin da esan egoera politikoa berbera

Autodeterminazio eskubidearen egikaritzak adierazpen politiko desberdinei bide eman diezaieke. Autodeterminazio eskubideak independentziaren planteamendura edota Estatuko egituraren barnean status propio bat lortzearen planteamendura eraman dezake. Legezkoa da gauza bata zein bestea planteatzea.

Legezko testuek Nafarroaren eta EHAren arteko harremanerako aukera sorta bat aurreikusi zuten. Aukera horiek etengabeko oztopoa izan dute, eta horrek ez du kentzen euskal nazionalismoak orokorrean gai horri buruz izan dituen errakuntzez gogoeta egin beharra

denik Euskal Herri osoan. Horrek ez gaitu eraman behar ahanztera, halere, Nafarroa eta Autonomi Erkidegoa bereiztera zuzenduriko politika egin duela Estatuak. Politika hori frankismoaren garaian egin zen, ia ezein banaketa administratibori ere ez lagatzean Bizkaia, Gipuzkoa, Araba eta Nafarroako lurraldeak bateratzen. Harrezkero, lege-testuek, euren artean Konstituzioak eta Estatutuak, bai aurreikusi zituztela Nafarroaren eta Autonomi Erkidegoaren arteko harreman baliabideak, baina hain konplexutasun eta zehazgabetasun handikoak non ezinezkoa gertatu den haiek praktikan jartzea. Ente horien arteko harreman juridikoak ez dira soilik borondate politiko baten emaitza, baizik eta askok ahantzi egin dituela dirudien legezko testuetan jasota daude, gainera. Zentzu honetan, eta herritarren borondateaz mintzo garela, gogoratu beharra dago nafartarrek ez dutela beren iritzia eman referendumez Nafarroako Foruaren Hobekuntza Legeari buruz.

Egoera honek pentsarazi behar digu Euskal Herriaren nazio onarpenak eta hura -berak deritzon status juridikoarekin- bere historiaren subjektua izateko ahalbideen onarpenak zenbait gako estrategiko hartu behar dituela kontuan, hurrengo honetan islatzen direnak:

- a) ahalik askatasun handiena hartzen da xedetzat, independentzia medio, azkeneraino irits daitezkeen lurraldeekin, edota...
- b) lurralde ezberdinen arteko harremanen mailakako artikulazio politika geldoago bat hartzen da abiapuntutzat.

Erantzun batak zein besteak, berriz, beste aurretiazko bat ezagutzea exijitzen du, hots, Euskal Herriak bere status politikoa zehaztu ahal izateko erabiliko duen prozeduraren onarpena lortzea dela helburu garrantzitsuena.

Konplexurik gabeko diskurtso nazionalista

Askok iragarritakoaren kontra, nazionalismoa, bai doktrina baita mugimendu politiko bezala, mende honen azken parteko kultura, politika eta gizarte bizitzaren faktore erabakitzaileetariko bat da. Iritzi publikoa banaturik ageri da nazionalismoari buruz:

- Batzuek nazionalismoa bakearen mehatxutzat daukate, gizabanakoen aintzatespen eta begirunerako oztopotzat eta giza eskubideen etsai garbitzat. Mende honetako eszenatoki anitz, nazi mehatxutik hasi eta Jugoslaviaraino, markatu dituzten xenofobia, arrazismo eta intolerantziaren kausa zuzen edo zeharkakoa litzateke.
- Beste batzuen iritziz, ordea, nazionalismoa herrien autodeterminazio eskubidearen adierazpena da, eskubide hori ezinbesteko baldintza delarik nazioen aintzatespen eskubiderako eta norbere kultura nahiz identitatearen garapenerako. Uniformeratze tekniko eta ekonomikoaren eta horren ondorio politiko-kulturalen aurrean, nazionalismoa azken aukera litzateke bizitza formen eta mundu ikuskeren aniztasuna eta pluraltasuna mantentzeko.

Nazionalismoan bi logika desberdin ageri dira nahasirik: identitatearen logika eta boterearena. Biak dira funtsezkoak eta elkarrekiko erlazioa izan behar dutenak. Boterearen logika, aurreko atalean (politika) aztertu dugunez, borondate kolektiboaren erakuntza prozesuez, gizarte bizitzaz eta, beraz, hori burutzeko premiazko diren instituzio mekanismoez arduratzen da.

Identitatearen logikari dagokio nor bere buruaren garapena, garapen individual nahiz kolektiboa. Hura arduratzen da balio eta idealen komunitasuna erdiesteaz eta, horiekin batera, barne kohesio bat, erreferentzi esparru komun bat, zeinik gabe ezin uler daitekeen gero solidaritatea.

Nazionalismoak bi logika horietaz etengabeko gogoeta egin behar du, nazioa ez definitzeko etnia gisara ("odol" lokarriak) ezta lobbie gisara (boterea), baizik eta hiri-komunitate gisara, zeina komunitate-solidaritateak sortuz eraikitzen baita, bakoitzak duen identifikazioaz hala nola identitateari, politikari nahiz ideologiari dagokion hautapenez gandi.

1. Euskal gatazkaren izaera

Diskurtso nazionalistaz hitz egitea honek erantzun nahi dion euskal gatazkaren (kontenziosoaren) izaerari buruzko galderaz mintzatzea da. Euskal gatazka, gure aburuz, problema politiko demokratiko bat da, kultura eta identitate osagaiekin.

Nazionalismoak bi logika horietaz etengabeko gogoeta egin behar du, nazioa ez definitzeko etnia gisara ezta lobbie gisara, baizik eta hiri-komunitate gisara

Horiek horrela, euskal hiritarren iritzi eta identifikazio hauen aniztasun plural eta aberats hori oso adierazgarria da aipagai dugun euskal auziaren izaerari buruz. Zera adierazten digu: ez gaudela arazo etniko baten aurrean, ezta identitate arazo soil baten aurrean, ezta arazo politiko soil baten aurrean...

Abia gaitezen gure herri honetan begibistakotzat ditugun egiaztapenetatik. Euskal Herriko hiritarren zati batek uste du Euskadi burujabe izan behar duela arlo politikoan eta autodeterminazio eskubidea dagokiola, eta beste zati batek uste du burujabetza (subiranotasuna) Espainiako hiritarrengan eta gorteetan datzala; batzuek uste dute Euskal Herritzat dauden lurralde guztiek hornitu behar dutela instituzionalizazio komunez beren etorkizuna eratzeko, eta beste batzuek, ordea, egungo lurralde zatiketak bere horretan jarraitu behar duela; badira egungo konstituzio esparru juridikoan gustura aurkitzen ez direnak, baita egungo statusarekin gustura daudenak ere... Kulturari dagokionean, berriz, batzuek euskalduntzat dute beren burua, beste batzuek espainoltzat, eta beste zenbaitek espainoltzat eta euskalduntzat hein ezberdinetan; batzuen aburuz, euskararen ofizialtasunak bulkada handiagoko politikak galdatzen ditu hizkuntza horren normalkuntzarako, eta beste batzuen iritzi, ordea, nahikoa da eskarira mugatzen diren politikekin; batzuek uste dute nazionalistatzat identifikatzea eta euskararen erabilera batera joatekoak direla (hala nola estatalismoa eta gaztelaniaren erabilera), beste batzuek identifikazio politikoa eta hizkuntz identifikazioa bereizi beharra dagoela uste duten bitartean...

Horiek horrela, euskal hiritarren iritzi eta identifikazio hauen (eta aipatzen ez ditugun beste askoren) aniztasun plural eta aberats hori oso adierazgarria da aipagai dugun euskal gatazkaren izaerari buruz. Zera adierazten digu: ez gaudela arazo etniko baten aurrean, ezta identitate arazo soil baten aurrean, ezta arazo politiko soil baten aurrean...

Arazo etnikoa balitz (batzuek aditzera eman nahi dutenez euskal nazionalismoa eta zenbait nazio-gatazkari loturiko praktika anker bezain zorigaiztokoak alderatuz), euskal gatazka etnien arteko, Euskal Herriaren barruan elkarren aurka diharduten komunitateen arteko barne-gatazka bat besterik ez litzateke, Espainian edo Frantzia nagusi diren kultur ezaugarriak beretzat dauzkan eta aldatu nahi ez dituen sektorea alde batetik eta jatorrizko ezaugarri etnikoak populazio osora derrigorrez zabaltzeko tentazioa duen sektorea bestetik. Kasu honetan ez litzateke gertatuko nahitaez Estatuarekiko ez egitura politiko-instituzionalekiko auzirik, aitzitik Estatuak berak eskuhartu beharko luke aginduzko neurriekin arazoa konpontzeko. Eta gauzak bere lekura ekartzeko aski litzateke agian Estatuak babesturiko ahalegin kultural bat eta zenbait autonomi partzela. Euskal gizarteak, ordea, errespetatu eta babestu egiten ditu eskubide indibidual nahiz kolektiboak, nahiz eta badiren, jakina, zeharo aldatu beharreko errealitate batzuk.

Ez da identitate-arazo hutsa ere, zeren, hori balitz, ulertezina litzateke adibidez EAEan, Estatuak damaion kultur eskuduntza-ahalmen osoarekin eta duen ekonomi baliabidearekin, arazoak planteatuta irautea.

Ez da arazo politiko demokratiko soil ere. Erabaki esparruei eta praktika demokratikoei buruzko eztabaidaz gain (kontsulta bidez konpon litezkeen gauzak), euskal auzian gatazkak ageri dira kultur eta identitate eraikuntzan ere (hizkuntz politika, historiaren esanahia, lurraldearteko harremanak, euskaldun, espainol edo hein ezberdinetan biak batera izateari buruzko identifikazio subjektiboak).

Horregatik guztiagatik, euskal nazionalismoak uste du hemengo gatazka problema politiko demokratikoan gehi kultura, sinbologia eta identitate osagaietan datzala:

- Politika mailan bi problematikari erantzun beharko litzaioke: bata, estatu espainiarraren demokratizazioari dagokiona; bestea, berriz, estatu espainiar eta frantziarrekiko beren status politikoa (autodeterminazio eskubidea, erabaki-burujabetzaren exijentzia) definituko dutenak euskal lurraldeetan bizi direnak izan daitezzen eskubidearen erabiltzea.
- Kultura eta identitate mailari dagokionez, asko dira irekita dauden problemak eta prozesuak bai kultur eraikuntzari buruz (hezkuntza, hedabideak, hizkuntzak...) baita euskal herritarren nazio identifikazio subjektiboari buruz. Problematika hau ez da bukatzen (eta ez luke bukatu behar) legezko araubideetan, baizik eta epe askoz luzezagoko truke eta elkarbizitza prozesuak behar ditu.

Auziaren ikuspegi honen arabera, nazionalismoak bazterrerara utzi beharko lituzke "etnia" eta "herria" gisako kontzeptuak, eta horren ordez solidaritateak, sinbolo propioak, bere instituzionaltze eta geroari buruzko erabaki-heldutasuna konpartitzen dituen gizarte kohesionatu eta hiritarren komunitate gisa ("comunidad cívica") ulertzen den nazio kontzeptuan sakondu.

2. Espainiar patriotismo berria

Hasieran esan dugunez, askorentzat nazionalismoa bakearen mehatxu da, gizabanakoen aintzatespen eta begirunerako oztopo, giza eskubideen etsai handi. Argi dago espainiar intelligentsiaren zati garrantzitsu bat -euskal intelektuaren sektore txiki bat barne- nazionalismo periferikoen ukazio gisa (euskal antinazionalismo gisa) teorizatzen ari dela bere pentsamendu politiko eta kulturala.

Bistakoa da espainiar patriotismo bat sortu dela, esplizitu edo inplizitua, identitate edo konstituzio zalea, edota hori dena batera duena, eta batzuek argi eta garbi adierazten direla espainiar nazionalismoaren klabean, honek frankismoaz geroztik ospe ona izan ez duen arren.

Zertan datza nazio auziei buruzko diskurtso espainiar inobilista hori?

1) Gizartearen oinarria gizabanakoen arteko Gizarte Hitzarmena delako ideia berrartzen dute liberalismotik. Horrela, ez lirateke existituko herri eskubideak, baizik soilik gizabanoak eta berauen eskubideak, batetik, eta Konstituzioan jasoriko eskubideak bestetik, bi maila horiek nahasi egiten dituztelarik azken batean.

Liberalismoak berak definitu zituen subjektu kolektiboak, jakina, eta errealtate bikoitzetik abiatuz egin zuen: kidetza komun baten sena eta eskubideok egikaritzen diren lurraldeari buruzko adostasuna. Errealtate bikoitz hori demokrazi jardunaren arauen legitimaziorako aurrebaldintza zen liberalentzat.

Horrek ez dio axola itxuraz espainiar intelligentsiari, zeinek, aurreko guztia gorabehera, nazio gatazkak ez baina nazionalisten gatazkak existitzen direla

Bistakoa da espainiar abertzaletasun bat sortu dela, esplizitu edo inplizitua, identitate edo konstituzio zalea, edota hori dena batera duena, eta batzuek argi eta garbi adierazten direla espainiar nazionalismoaren klabean, honek frankismoaz geroztik ospe ona izan ez duen arren.

Espainiar identitateko abertzaletasunak, maiz ezkutatu ohi denak, ez lituzke menperatu behar halabeharrez beste kulturak, ezta hauekin gatazkan sartu, beraz. Soil-soilik Estatuak komuntzat definitzen duenean argi eta garbi, nazio hori guztiona dela eta identitateetariko bat (hizkuntza, historia, literatura...) guztion identitatea dela esaten duenean - gainerako identitateak bigarren mailakotzat hartuz- sartzen da gatazkan.

baiesten baitu, hots, ideologi desberdintza auziak, aldioroko hauteskundeetan mamitzen eta konpontzen direnak. Baina horretan ere oker daude, zeren jakintzat ematen baitute "nazio espainiarraren" lurralde esparru subiranoaren onarpen baketsua, nahiz eta hori behin eta berriro gezurtatzen duen gizarteak, hala EAEn 78an egin zen konstituzio referendunaren emaitzak nola 98ko hauteskundeetako gehiengoak "euskal erabaki esparruari" dion leialtasunak adierazten dutenez.

Begibistako errealitate honi -euskal hiritargoaren burukontzientziari- ihes egitearren, gure liberal berriak zuzenki igaroko dira, une horretan, frantziar jatorriko errepublikanismoa. Ikuspegi horren arabera, nahi orokorrean sorburua duen Estatuak guztien ongia eta demokrazia adierazten du, Nazioa bera sortzen du eta destino kolektiboak definitzen ditu. Gainerako subjektu guztiak bigarren planora pasatzen dira.

Horrela, eredu asimilatzailearen "light" aldaera dugu Espainian. Gehiengoak kulturalki aurredefinituriko hiritargoaren kontzeptutik abiatuz berdintzen dute formalki hiritargoa. Ez legoke aukerarik, ez kopuru ez instituzio aldetik, kultur eta identitate aniztasuna erabakigarria izateko.

2) Kultura, gizartea eta zuzenbidearen arteko harremanen aldetik, ozta-ozta ezkututzen dute euren identitate eta kultur abertzaletasuna azkenean inposatzaile bihurtzen den patriotismo konstituzional baten atzean.

Espainiako Konstituzioak, zoritxarrez, Nazio espainiarreko (kultur) herrizat hartzen ditu nazionalitateak, eta berauen eskubideak, berriz, herri eskubidetzat barik, goitik emaniko gutuntzat. Espainia Naziotzat hartzen duen ikuspegi hori (2. artikulua) ez da azaltzen patriotismo konstituzional eta demokratiko baten edo nazionalismo politiko baten ikuspuntutik, baizik eta Espainia lehendik baden kultur komunitateetat hartuz, nahiz eta hori esaten ez den.

Abertzaletasun konstituzional edo demokratikotzat beren buruak azaltzea (batzuek egiten dutenez) nazio espainiarra edo honi dagozkion kultur erreferentziak aipatu gabe, berriz, Estatuak 1978an sortu zela eta Konstituzioak espainiar nazio errealitatea ex novo sortu zuela pentsatzea esan nahi du; baina hori zeharo faltsua da, bi mendetan zehar taxuturiko Estatu sendo bat baitago hor, jaso dituen ihardespeneak eta sortarazi dituen zenbait gerra zibil tartean direla.

Espainiar identitateko patriotismoak, maiz ezkutatu ohi denak, ez lituzke menperatu behar halabeharrez beste kulturak, ezta hauekin gatazkan sartu, beraz. Soil-soilik Estatuak komuntzat definitzen duenean argi eta garbi, nazio hori guztiona dela eta identitateetariko bat (hizkuntza, historia, literatura...) guztion identitatea dela esaten duenean -gainerako identitateak bigarren mailakotzat hartuz- sartzen da gatazkan.

Espainiar nazionalismo edo konstituzio-abertzaletasun ohikoenak ez du onartu nahi bere nazionalismo politikoa, dela biguna edo gogorra, antzinatik datorren kultur aukeran eta ezarpen politikoan oinarritzen denik. Horretarako ez dute izaten eragozpenik halako gogorik ez duten milioika pertsonen osatutako Nazio espainiarra iruditu eta asmatzeko, eta nazio espainiarra, ebidentzia guztien kontra bada ere,

solidaritatearen, elkarren arteko adostasunaren eta elkarrekin bizitzeko asmo argi baten emaitza historikoa dela amets egiteko.

Abertzaletasun konstituzionalak ez du bere egin nahi Konstituzioan bertan inplizituki dagoen ikuspegi nazionalista eta identitatezkoa, eta hori bi arrazoiengatik:

- + Batzuek ukatu egiten dute arazoa. Izan ere, hura onartzeak zera lekarke: gainerako kulturek ere maila eta burujabetza bereko nazio gisa taxu daitezkeela, eskuduntzak edo botereak konpartitzea erabaki ala ez a posteriori.
- + Beste batzuek kultura komun bat dagoela hartzen dute abiapuntuko ideiatzat, kultura hori gaztelaniar/espainiarra dela eta horrek, gainera, nazio espainiarra funtsatzen duela, nazio hori ez dutelarik jotzen nazioen naziotzat ere. Euren oinarritzko argumentua gaztelaniaren nagusitasunetik ateratzen dute, hala nola historia derrigorrezko destino komun legez interpretatzen dituzten erroak dituen pentsaera- eta instituzio subiranoetatik, osotasun baten zatitza hartzen diren erkidegoek horretaz pentsatzen dutenaren gainetik. Horrela, beste kulturei ukatu egingo litzaieke kultur nazio izatetik nazio politiko izatera jauzi egiteko eskubidea.

Muin identitate eta kulturazale -ezen ez konstituzional-horren sintoma bat zera da: espainiar patriotismo eta nazionalismo asimilatzaileek bai jasan ditzaketela nazionalismo periferikoak, kultur zaintzara eta zenbait eskuduntzaren erabiltzeare mugatzen diren heinean, baina ez dute onartzen politika aktiboekin sustaturiko kultur normalizazioa; horrek espainiarren kultura amankomuna "diskriminatu" egingo bailuke.

3. Nazio borondatea

Nazionalismoaren aldeko argumentazioak bi argumentu multzoren ildoak lantzea eskatzen du. Lehenik, borondate kolektibo baten (kolektibo jakin batek bere etorkizun politikoa definitzeko borondatearen) existentzia arrazoitzen dutenak eta, bigarrenik, nazio borondate horren iraunkortasunaren alde onak arrazoitzen dituztenak.

Norbera euskaldun, flandriar edo korsikar dela erabakitzea horren ondorio guztiekin (ondorio politikoekin besteak beste) ekintza subjektiboa da, izan. Baina egia da, baita, hura osotasun bati (gizartea, kultura, kolektiboak, ohiturak, mundu ikuskera) nolabait lotzen duten elementu eta testuinguruetatik elikatzen dela. Horregatik, halako edo bestelako naziokoa dela baiestea, ekintza subjektiboa den arren, ez du esan nahi funts edo oinarririk gabeko ekintza ergela denik.

Eta egia da, gainera, une historiko batzuetan, euskal kasuan gertatzen denez, borondateen halako bateratzeak objektibotasun status bat lortzen duela. Hots, nazio borondate horren existentzia aski azaltzen duten ezaugarriak, adierazpen

Nazionalismoaren aldeko argumentazioak bi argumentu multzoren ildoak lantzea eskatzen du. Lehenik, borondate kolektibo baten (kolektibo jakin batek bere etorkizun politikoa definitzeko borondatearen) existentzia arrazoitzen dutenak eta, bigarrenik, nazio borondate horren iraunkortasunaren alde onak arrazoitzen dituztenak.

Nazionalismoak nazio borondate hori, herri desberdintsuaren baiezpén hori mantentzeak dituen abantailen alde hedatu behar du bere argudioa. Zenbait balio bultzatzetik datozen abantailak, alegia, demokrazia, aniztasuna, gizarte justizia, e.a.

kolektiboak, kondairak edo kolektiboki bereganaturiko desioak eta adierazpen juridikoak ere agertzen direla.

Honako hau ere ihardetsi ohi da, hots, euskal kasuan gutxiengo bat denez bere burua eskusiboki euskalduntzat duena, ez dagoela nazio borondate nahikorik, eta hortik ez legokeela, adibidez, autodeterminazio eskubidea galdatzerik. Gure aburuz, argudio horrek ez die balorazio zuzena egiten beren buruari identifikazio bikoitza esleitzen dietenei. Batek bere burua euskaldun eta espainoltzat daukala badio, ez du ukatzen bi identifikazio horietariko ezein, baizik eta biak baiesten. Zentzu horretan, badaiteke halako lokarrien areagotzerik nahi ez izatea; baina arrazoizkoa da pentsatzea haiek ez dutela nahi, ezta ere, lokarriok desagertzea, hauek ere beraien identifikazio kolektiboaren ezaugarri direnez.

Badaiteke halako kideak ezaugarriak pertsona horiei zera pentsaraztea, hots, euren identifikazio ezaugarri horiek duten garapena eta babes nahikoa dela, ez dutela behar garapen edo babes gehiagorik eta, beraz, ez dela beharrezko autogobernu handiagoa. Baina arrazoizkoa lertokete, baita, daudenak mantentzeari, horien bitartez loturik uste diren heinean beraiek kide sentitzen diren komunitate bati (ez bakarrari, baina bai bati). Beste era batera esanda, neurri batean komunitate berezitasun baten partaide dira eta arrazoizkoa dirudi hori defendatzea.

Beraz, itxuraz anbigua den datu hau nazio borondateen trinkotasunaren eta hedapenaren alde interpretatu beharra dago. Hori ez da aski, halere. Nazionalismoak nazio borondate hori, herri desberdintsuaren baiezpén hori mantentzeak dituen abantailen alde hedatu behar du bere argudioa. Zenbait balio bultzatzetik datozen abantailak, alegia. Hona hemen jarraian horietariko batzuk.

4. Balioak eta diskurtso nazionalista

a) Demokrazia eta pluralismoa

Bada arrazoirik esateko nazionalismoa hiritargo nazionalistaren kontzientzia demokratikoa eta egitura demokratikoak sendotzen dituen kosmoikuskerak eta praktika dela.

Lehenik eta behin, askoz demokratikoagoa delako komunitate desberdintsu gisa bere burua dakusan komunitate batek (historiaren abagune jakin batean ezberdintze-zeinu aski sortu direlako) bere etorkizun politikoa erabakitzeko duen eskubidea defendatzea, ezen ez eskubide hori ukatzea. Eskubide hori ukatu ez (besterik ez lukete behar!), baina eskubide horren subjektu kolektibo titularren existentzia ukatzen dutenek ezingo dute ukatu behintzat hurrengo hau: pertsona multzo jakin batek duen eskubide demokratikoa honako hauek defendatzeko:

- komunitate desberdintsu (subjektu kolektibo) baten kide sentitzen diren ala ez,
- komunitate nortasun hori jagon eta garatu nahi duten eta nola (autogobernua).

Bigarrenik, begi-bistakoa dirudi, baita, naziokidetzaren sentipen biziagoak beste nazioekiko arduraren handiagora, proiektu komun kolektiboan parte gehiago hartzea eta, ondorioz, zela politikoan gehiago eskuhartzea eta zela hori gehiago kontrolatzea bultzatuko duela. Nazio pasibotasunak, aldiz, ekintza politikoarekiko indiferentzia areagotzen du. Gizabanakoaren ekintza zaletasunak gora egingo du, ordea, harreman estua (partaidetzakoa edo oposiziokoa) duen talde politiko bateko kide sentitzean. Demokratago izan daiteke (partaidetzari eta kontrol politikoari dagokionean).

Azkenez, ikuspegi defentsibo batetik, zera esan behar da: nazionalismoak ez duela zertan eragotzi inondik ere pluralismoa ("bertute" demokratikoetan ortodoxoenetarikoa), pluralismoa guretariko bakoitza gainerakoekin nahierara harremanetan datzala dioen teoria bitxia defendatu ezean. Pluralismoak ez du ezabatzen nazio ondasun kolektiboen existentzia, zeinek nazio identifikazio eta desberdintasunaren ezaugarritzat hartzea erabaki den demokratikoki (era implizitu edo tazituan); pluralismoak eskatzen duena zera da, beste talde batzuek nazio komunitate barnean defendatzen dituzten ondasun kolektiboekiko begirunea, defentsa horren xedea nazio ondasun komunaren galera edo degradazioa ez bada. Eta nazionalismoa doktrina eta praktika guztiz egokia da halako ondasun partikularrak errespetatzeko.

b) Unibertsalismoa vs. lokalismoa

Antinazionalismoaren aspaldiko argumentuetariko bat hau da hain zuzen, nazionalismoa lokalismoaren, hertsikeriaren, norbere zibilizazioari begira egon eta gizakiak gizateriaren partaide direla ahanztearen baliokide dela; gizateria nahigabetuaren kausa unibertsala besarkatu behar dela.

Halere, praktikak paradoxa konponezinak mahairatzen dizkie zenbaitetan kosmopolita hauei. Horrela, kultura nazionalista nagusi den autonomi erkidegoak, Euskal Herria eta Katalunia kasu, "intentsitate ahuleko" autonomi erkidegoak baino solidarioago agertzen direla gertatzen da hirugarren munduko herriekiko, nola instituzio politikoaren hala gizarte zibilaren aldetik edota diru ekarpenen eta bolondresen aldetik:

Lehenengo, norbere burua ez-nazionalistatzat definitzeak ez duelako esan nahi gizateriaren arazoez arduratuta egotea (eta horren arabera jardutea).

Bigarren, beste herri batzuekiko solidaritate handiagoa sor daitekeelako nazionalismotik, zeren nazionalismoa solidaritate esperientzia baita berez. Barnean solidaritatez jarduten duten herriak emanagoak izan ohi dira beste herri batzuekin solidaritatez jardutera. Alderantzizkoa ere begi-bistan dago: bere diskurtsoetik at isolamenduan, bakardadean eta hurkoenganako indiferentzian bizi denak nekez erakutsiko du urrutikoenganako lehia eta ahalegin eragilerik. Dударik gabe, nazionalismoa ez da nazioarteko solidaritatea sortzen duen esperientzia bakarra, baina bai dela horietariko esperientzia konkretu bat, "barne" solidaritatearen esperientziarik ez dagoen kasuetan baino unibertsalistagoa betiere (hitz horren

Nor bere burua ez-nazionalistatzat definitzeak ez du esan nahi gizateriaren arazoez arduratuta egotea (eta horren arabera jardutea). Beste herri batzuekiko solidaritate handiagoa sor daiteke nazionalismotik, zeren nazionalismoa solidaritate esperientzia baita berez

*Berau baita
(nazionalismoa)
zerga politika
birbanatzaileen
onarpen eta
legitimaziorako
sorburu bat
gehiago, edota
lankidetzak
prozesuak
barneratzeko eta
eguneroko
bizitzan
biolentzia
pribatua
baztertzeak*

zentzu askatzailean, hots, unibertsoan justizia, berdintasun eta askatasun handiagoa sortzean).

Azkenez, ez dago argumentu bat bera ere euren nazio komunitateetatik desloturik bizi diren gizabanakoak berenetara bereziki loturik sentitzen direnak baino kosmopolitagoak (benetakoak, noski) direla frogatzen duenik.

c) Gizarte kohesioa vs. darwinismoa

“Gizarte kohesioa” hitzarekin zera esan nahi dugu: zatiketak eta guztiak guztien kontrako borrorak gidaturiko gizarte bat ager ez dadin beharrezkotzat jotzen den “gizarte zementua” -zeinetan balio positiboak gauzatu eta garatzea posible den-.

Klase identitatea izan da zalantzarik gabe, eta oraindik ere bada hein batean, kohesio sorburu, baina badirudi identitate hori ez dela gaur egun aski, zeren klase subjektu kolektibo hori hautsi eta atomizatu egiten baita, interes korporatibo mugatuz haraindiko eskabide solidarioak planteatzeari uko eginez ondorioz.

Ez-askitasun horrek nazionalismoaren eginkizun kohesio eragilea birbaloratzen du. Berau baita (nazionalismoa) zerga politika birbanatzaileen onarpen eta legitimaziorako sorburu bat gehiago, edota lankidetzak prozesuak barneratzeko eta eguneroko bizitzan biolentzia pribatua baztertzeak. Identitate nazionalistaren bidez, gizabanakoak bestea partaidetzat hartuko du -hizkuntza, kultura, esperientziak, kondairak, nazio proiektu kolektiboak berarekin konpartitzen dituen nortzat-. Gizabanako horrek “naturalizat” hartzen jakingo du partaide duen beste gizabanako horrek bai bere sakrifizioari esker nolabait onura jasotzea, baita honek bere konpromisoak bete ditzan indar publikoarengana jotzeko premiarik ez egotea.

Goian esandakotik zuzenki ondorioztatzen ez bada ere, nazionalismoaren eginkizun kohesio eragileari buruz egiten dugun proposamena ez da ulertu behar beste identitate-identifikazioko erreferente batzuen kontrako edo ordezkotzat, eta batik batik gizarte-klasearen partaidetzatik eta berdinezale eta aurrerakoia den emantzipazio proiektu batetik eraikitakoaren kontrako edo ordezkotzat. Diogun bakarra zera da, mota honetako proiektu bat gaur egun gara dadin, nazionalismoak ematen duen zementu kohesio eragile horren premia daukala -solidaritatea gauzatzeko premia (nahiz eta ez nahikoa) den baldintza sorrarazten duenez-. Nazionalismoak ez du izan behar (ez baitauka hori egin beharrik) ezkerreko alternatibak ezkutatzeko edo mistifikatzeko baliabide.

3 Nazio identitate solidario baterako sozioekonomia

1. Nazio identitate solidarioaren alde

a) Aldaketa sakonak Euskal Herrian

Azken hamarkadetan aldaketa garrantzitsuak gertatu dira, gizarte nahiz ekonomi arazoei kolektiboki aurre egiteko tankerari dagozkion aldaketak, alegia. Batzuk aipatzearren, honako hauek seinalatuko genituzke: Euskadiko zenbait eskualde suntsitu eta langabezi poltsa handiak utzi zituen industri krisia; informazio eta komunikazio teknologia berrien hedapena; Hego Euskal Herriko erkidegoei gobernu zentralak arlo sozio-ekonomikoan transferitu beharreko transferentziak bat-batean hormatzea... Hala ere, sinesgaitza dirudien arren, aspalditik ez dira berrikusi sakonki gure inguru hurbilenean nazio eredu, diskurtso eta proiektuak.

b) Identitate solidarioa eta komunitatearekiko betebeharrak

Etikaren ikuspegitik, nazio komunitate batean erantzunkidetasunaren bitartez bultza daiteke solidaritatea. Nazio komunitatearen testuingurua egokiena da, berez, elkarrekikotasunean oinarrituriko hiritar betebeharrak finkatzeko, eta testuinguru hori lagungarriago gerta daiteke populazioaren solidaritatea adierazten duen justizia sozialaren ikusmolde jakin bat sustatu edo bultzatzen duten taldeak eta elkarteak eratzeko.

Nazio proiektuak konpartitzen diren komunitate batean egingarriago gertatzen da justizia birbanatzailearen helburuak lortzea; autodeterminazio eskariak berak ere nolabait helburu horixe lortzea izan dezake arrazoi nagusitzat, "justizia soziala nazio-gizarte baten barneko harremanak gobernatzeko indar eraginkor bihur daiteke" (Miller). Gizartea hainbat aske eta berdinzaleago izango da demokrazia partehartzaileago bat bultzatzen den heinean, interes anitzak defendatzen dituzten talde eta elkarte sareak eratzen direnean, eta jendeak politika bizitzan gero eta gehiago parte hartu ahal duenean, lankidetzaz jardueren guneak eta egiturak biderkatuz horrela (Walzer).

Badaiteke komunitatearen barruan zenbait sektore izatea orokorki nazio lorpenak eta konkretuki justizia birbanatzailea lortzen lagunduko ez dutenak, nahiz eta horietako batzuek lorpenotatik onura atera ahal duten. Edozein kasutan ere, justizia birbanatzailea hobetuko duten akordioak lortzeko interes dibergenteak dituzten

Nazio komunitatearen testuingurua egokiena da, berez, elkarrekikotasunean oinarrituriko hiritar betebeharrak finkatzeko, eta testuinguru hori lagungarriago gerta daiteke populazioaren solidaritatea adierazten duen justizia sozialaren ikusmolde jakin bat sustatu edo bultzatzen duten taldeak eta elkarteak eratzeko

Eredu liberal-kontserbadore honen eragin sozialen artean, aipatzekoak dira desberdintasun soziala eta gizartea nahiz produkzioa bitan zatitzea areagotzen dutenak prezioen lehiakortasuna (batez ere soldatak) eta lanpostuen malgutasuna oinarritzat hartuz

parte artean, premiazkoa da parte guztiek derrigorrez bete beharreko lege, arau eta horrelakoen bidez politika egoki bat legez ezartzea.

Eskubide jakin batzuk bermatzera eta jarduera indibidualak koordinatzera mugatzen den Estatu liberalaren aurrez aurre, Komunitatearen "gizarte kapitala" tinkotzeak horren aldeko Estatu berariaz eragilea eta ez neutroa eskatzen du. Adostasunez hartu beharreko akordioak ez dute zertan izan oztopo, alegia, gobernuek beren ahalegin eta baliabide guztiak jar ditzaten komunitateak beretzat dituen helburuak lortu ahal izateko demokrazia partehartzailean oinarrituriko gizarte batean.

2. Euskal eredu liberalaren ezaugarriak

Euskal eredu sozioekoizlea, mendebaldeko beste zenbait herrialdetan bezala, ekonomi ikuspegi liberal-kortserbadoreak sakonki markatuta dago. Honako ezaugarri hauek aipa daitezke:

- berrikuntza teknologikoa lehenestea antolamendu berrikuntzaren aldean
- subkontratazio masiboa eta externalizazioa bultzatzea
- inflazioaren kontrola eta kanpo defizitaren zein defizit publikoaren murrizketa
- soldaten neurritasuna eta lanpostuen malgutasuna
- ekintza birbanatzaile ahula Estatuaren aldetik
- prestakuntza sistema tradizional eta akadedemizista
- antolaketa forma hierarkikoak
- informazio teknologien erabilpen murrizta
- lanpostuen malgutasuna bultzatuko duen inbertsio atzerritarra
- enplegua sortzearekin zerikusirik ez duten teknologia plangintzak
- sektore publikoaren eskuhartze ahula ekonomia zein hezkuntza arloetan
- produkzio ehunarekin lotuta ez dagoen finantza sistema

Eredu liberal-kontserbadore honen eragin sozialen artean, aipatzekoak dira desberdintasun soziala eta gizartea nahiz produkzioa bitan zatitzea areagotzen dutenak prezioen lehiakortasuna (batez ere soldatak) eta lanpostuen malgutasuna oinarritzat hartuz. Beharrezko deritzogu ekonomi esparruan gizarte babesa orokortzera, aberastasuna birbanatzera eta enplegua banatzera joko duten solidaritate jiteko proiektuak proposatzeari.

3. Solidaritatea gaketzat duen proiektu baten premia: gizarte babesa, aberastasuna birbanatzea eta enplegua banatzea

Uste honetatik abiatzen gara, hots, herrialde baten administrazio nahiz legegintzako erakundeen eta instituzio esparruaren arteko desdoikuntzak ekonomi

emaitza txarragoak ematen dituela koherentzia hobegoko egoera batean lor litezkeenekin alderatuz (Gómez, 1998). Emaitza hobe hauek BPGen edo per capita errentaren hazkunde soila baino harago doaz eta, gizarte eta lan arloari nahiz birbanaketa alorrari dagokienez, ondoko helburuetariko batzuk lortu beharko lirateke:

- langabezia tasak jaistea
- enpleguaren kalitatea hobetzea
- lanaren produktibitatea gehitzea
- errentaren birbanaketa hobetzea
- bazterketa soziala murriztea

Horra hor, bada, eskuhartzeko ditugun bi arlo handi: enpleguarena (lehen hiru helburuak hartuko lituzkeena), langabezia gutxitzearen xede kuantitatibo soila gáinditzen duten ekintzekin, eta gizarte egoeraren hobekuntza, hala errenta banaketan zuzentasun handiagoa nola desenplegu sortzaile den bazterketa soziala deuseztera jotzen duten neurriak beharko lituzkeena. Oinarri horien gainean garatuko dugu gainerako lana.

4. Ekonomi hazkundera eta enplegua

Liberalizaziora eta lan merkatua malgutzera jotzen duten politikak ezarri ondoren 80ko hamarkadan eta politikok enplegu alorrean izan dituzten emaitza eskasak ikusirik, indar handiagoa hartu dute ekonomi susperraldia enpleguaren sorkuntzarekin lotzen duten ikuspegiak (OIT, 1995). Halere, Europako Batasuneko eta Maastricht nahiz Amsterdameko irizpideak bete behar diren testuinguruan oso zaila gertatzen da edozein ekonomiak bere aldetik zerga eta moneta politika espantsiboak abian jartzea, zeren, ekonomia irekien testuinguruan, ekonomia jakin batek eskariaren sustapena bultzatzeak ekonomia horren espantsioa eragin bailezake bere mugez haraindi. Hortaz, horrelako politikak AAEEetatik bultzatzeari, eskumen esparruak baino, ekonomi espazio horiek EB barnean egoteak jartzen dizkio trabak.

Horrek ez du kentzen, hala ere, Europako Batasunaren esparruan lehiakortasun auziak lankidetasunez konpondu ahal izatea, eta horretarako aukera legoke, egon ere, EBeko herrialdeen estrategia komuntzat enpleguaren sustapena onartuko balitz, prezioen egonkortasuna eta defiziten kontrolaren helburuak erlaxatuz.

Dena dela, eta estrategia koordinatuz aparte, honako hau hartu behar da kontuan: inbertsio publikoan oinarrituriko politika espantsiboek gastu publikoan oinarritutakoak baino eragin biderkatzaile handiagoak dituztela errentaren eta enpleguaren gainean eta, gainera, inbertsio publiko horiek estrategikoki diseinaturik egonez gero, lehiakortasun handiagoa eman diezaiokeete ekonomi sistemari eta inbertsio pribatuaren sorkuntza bultzatzea.

Enpleguarekiko nazio politikei dagokienez, eta Europa mailan politika koordinaturik ez dagoen bitartean, garrantzitsua dirudi gizarte legitimitate zabala

Liberalizaziora eta lan merkatua malgutzera jotzen duten politikak ezarri ondoren 80ko hamarkadan eta politikok enplegu alorrean izan dituzten emaitza eskasak ikusirik, indar handiagoa hartu dute ekonomi susperraldia enpleguaren sorkuntzarekin lotzen duten ikuspegiak

Hortaz, eskaria zuzenki sustatzetik aparte, hala kapital propioa mugiaraztea nola kanpoko kapitalak erakartzea aldeztuko duten abantailak bilatzean legoke gakoa, baina orain arte gertatu ohi izan den joera -hots, prezioetan soilik oinarrituriko lehiakortasun bideak enpresei eskaintzearen gizarte eta lan eskubideak murriztea-hautsiz

duten neurriak jartzea abian, auzoko ekonomiek ere neurri horiek agian aintzat hartuko lituzketelako.

Hortaz, eskaria zuzenki sustatzetik aparte, hala kapital propioa mugiaraztea nola kanpoko kapitalak erakartzea aldeztuko duten abantailak bilatzean legoke gakoa, baina orain arte gertatu ohi izan den joera -hots, prezioetan soilik oinarrituriko lehiakortasun bideak enpresei eskaintzearen gizarte eta lan eskubideak murriztea-hautsiz. Lehiakortasuna honako eran ulertzen duen ereduan ditzake gakoa: ekonomia batek mundu mailako eskaintzan duen partehartzea modu jarraikorrean areagotzeko gaitasun gisa, eta hori langabezi tasa eta enpleguaren kalitatea hobetzearekin bateragarri egitean.

Ekonomi jarduera eta enplegua sortzen duten inbertsioak sustatu eta erakartzeari dagokionez, derrigorrez aipatu beharrekoak dira EB osatzen duten lurralde ezberdinek hain ugari erabili dituzten zerga pizgarriak. Bai EAEk baita NFEk sozietateen gaineko zergaz erabateko gaitasun arau-emailea duten arren, bi arrazoi jarriko ditugu industri kokapenari zerga pizgarriak eskaintzearen aurka.

Lehen arrazoa praktikoa da. Gero eta eragozpen gehiago izango da inbertsioak sustatu edo erakartzearen zerga laguntzak erabiltzeko, zeren, EBk sozietateen gaineko zerga harmonizatzeari uko egin diola dirudien arren, Jokabide Kodea deritzona betetzea exijituko da, zeinen arabera Estatu kideek ez baitute euren artean lehia desleialik egin behar inbertsioak zerga pizgarrien bidez erakartzeko.

Bigarren arrazoiak, berriz, kapitalari gune jakin batean instalatzeko baldintza onenak hutsaren truke damaizkion liberal kutsuko halako neurriak erabiltzen jarraitzearen komenigarritasuna jartzen du zalantzan, eta gainera zerga sistema bere osotasunean aztertzeko premia planteatzen du, zeren bataren aldeko tratamendu lagungarria besteren baten gaineko presio handiagorekin orekatuko baita, zenbait gastu partidari uko egin ezean behintzat. Sozietateen gaineko zerga gutxiago biltzeak PFEZen zerga presio handiagoa ekar dezake lanaren etekinen gainera edota zeharkako zerga batzuen igoera, biak ere neurri oso atzerakoiak.

Horregatik, inbertsioaren erakarpina edo sustapena, gure ustez, zerga pizgarriez edota lan kostuen jaitsieraz bestelako ikuspegiei loturik planteatu beharko litzateke, zeren, egiten den moduan eginda, produkzio kostu baxuengatik errentagarri diren jarduerak instalatzea besterik ez baita lortuko. Lehiakortasunaren eta sasikoa ez den enpleguaren hazkundea lortzeko, ordea, etorkizuna ikusten zaien baina beraien lehiakortasuna, kostuen murrizketan barik, diseinuan, kalitatean, erosketa-ondoko zerbitzuetan eta halako alderdi ukiezinetan oinarritzen duten jardunbideak erakarri edo sustatu beharko lirateke.

5. Enpleguaren kalitatea

a) Kontratazio erak

Kontratazio erak aldatzea funtsezko puntua da enpleguaren kalitatean hobera egitea lortzeko. Lortu beharreko helburu garrantzitsuenetarikotzat dugu hori, bai bizitza mailetan dakarkeen hobekuntzaren ikuspegitik baita ekar lezakeen produktibitate gehikuntzaren ikuspegitik.

Lehenbiziko alorrari dagokionez, lanik eza edo lanaren ezegonkortasuna edo horrekin batera datozen soldata baxuak erdiguneko faktore direlako euskal erkidegoa bezalakoetan pobrezia egoerak sortarazteko (Eusko Jaurlaritzak, 1997). Bigarrenari dagokionez, berriz, aldi baterako, gutxi ordaindutako edo behin-behineko enpleguaren hazkundera produktibitatearen hazkundera mugatu duen aldagaia izan da seguruenik, prestakuntza ahaleaginean hala enpresek nola langileek behera egitean orokorki, eta azken hauek enpresa proiektuan gutxiago inplikatzean.

Hautsi egin beharko litzateke, beraz, lanaren erabilpenean eta beronen ordainketan malgutasuna erdiesteak enplegua sortzen duela pentsatzearen dinamika -zeren horrek desenpleguaren ordez enplegu gaizki ordaindua baitakar (EEBBetan aplikatutakoaren ildotik)-, eta "lehiakortasuna nahiz gizarte kohesioa, elkarren aurkakoak barik, osagarriak direla" (Fitoussi) dioen planteamendura igaro. Zentzu horretan, premiazkoa da aldi baterako kontratazioaren hazkundera galgatuko duten eta mugagabekoa aldeztuko duten neurriak hartzea, eta arlo horretan Autonomietako Gobernuak eskumenik gabe aurkitzen dira.

b) Langileen prestakuntza eta birziklapena

Arloren batean aparteko garrantzia baldin badu ebazpen organoen hurbiltasunak ekonomi-gizarte-enpresa errealitatearekiko, langileen prestakuntza eta birziklatzearen arloan da, zeren dagoen eskariari begira diseinatzen eta kudeatzen den prestakuntza eraginkorragoa izango baita, seguruenik, era deszentralizatuan eta lekuko berezitasunei erantzunez burutzen bada.

Halere, horixe da, hain zuzen, dauden ekonomi erakundeen eta testuinguru instituzionalaren artean kontraesan gogorrek sortzen dituen arloetariko bat. INEMek organismo autonomo gisa dituen lau funtzioetatik (enpleguaren sustapena, lanbide heziketa ez-arautua, enpleguaren kudeaketa eta langabezi subsidioaren ordainketa), lanbide heziketa ez-arautua da Estatutuaren 12. artikulua berariaz jasotzen duena: "Euskal Herriko Autonomi Erkidegoari dagokio ... lan legeriaren erabiltzeapena, ... langileen kalifikazioa eta prestakuntza orokorra sustatuz". Dakusagunez, beraz, autonomietako gobernuak bai har dezaketela beren gain lanbide heziketa ez-arautua (izan ere, AAEE batzuek hartua dute jada).

EA Eren kasuan transferentzia egin ez bada, Eusko Jaurlaritzak transferentzia hori Kontzertu Ekonomikoak eramendu behar duela dioelako da, eta horretarako ez dago prest Gobernu Zentrala, zeinen ustez Eusko Jaurlaritzak langileen lanbide heziketaren kuota biltzeak (alokairutzaren %0,7a) kutxa bakarra haustea ekarriko

Hautsi egin beharko litzateke, beraz, lanaren erabilpenean eta beronen ordainketan malgutasuna erdiesteak enplegua sortzen duela pentsatzearen dinamika eta "lehiakortasuna nahiz gizarte kohesioa, elkarren aurkakoak barik, osagarriak direla" dioen planteamendura igaro

Testuinguru honetan, lanaldiaren murriztapen orokortu eta parekatzailea ageri da, gaur egun, bizitza eta lan baldintzak hobetzeko asmo kolektiboa lortzea ahalbidetzen duen tresna, batetik, hala nola enplegua sortzeko beste modu bat gehiago, baina lanaren behin-behinekotze prozesuari galga jarri eta ekonomi baliabideak gizarte premien zerbitzutan jar ditzaketan bideak erabiliz.

lukeen. Ematen duten arrazoa honako hau da: kuota hori Gizarte Segurantzak biltzen duela eta gero honek INEMi entregatzen dizkiola fondook lanbide heziketa ez-arautua egikaritu eta antola dezan. Argumentu hori transferentzia eragozteko aitzakia besterik ez dela esan beharra dago, kasu honetan Gizarte Segurantzak dirubiltzaile gisa baino ez duelako jarduten, fondook ez dutelarik kutxa bakarra osatzen (iritzi hauxe eman du behintzat Konstituzio Auzitegiak 124/89 Epaian). Hori gorabehera, eta prestakuntza izan den arren Eusko Legebiltzarrak positiboki baloratu duen transferentzigaietariko bat (Estatutuen Garapenaren buruzko Txostena, 93/7/1), fondo horiek transferitzeko edo deszentralizatzeko zeinahi aukera eragotzi dute.

Testuinguru honetan argi dago INEMen transferentzia osoa planteatuko balitz (nahiz eta goian aipaturiko Txostenean hori ere kontenplatu den), hau da, enplegu politika aktiboak (sustapena, kudeaketa eta prestakuntza) nahiz pasiboak (subsidioren ordainketa) langabeziaren eta bazterketa sozialaren aurka borroka eraginkorragoa eramateko baliabide gisa, oraindik erreparoa handiagoak izango liratekeela.

Badirudi, beraz, lanbide heziketa ez-arautuaren transferentzia kupo bidez egin nahi den bitartean, Gobernu Zentralak trabak baino ez dizkiola jarriko, horrek langabezi subsidioren kudeaketa ere transferitzeko atea irekiko lukeela uste baitu, INEMek kudeaturiko fondoetan mamienea (guztiaren %80 inguru) eta gizarte politikaren -eta, sarreran esandakoaren ildotik, Estatuaren legitimaziorako- tresna nagusienetako bat.

6. Lanaldiaren murriztapena

Langabezia eta enpleguaren behin-behinekotasuna masiboki hedatzeak eta gizarte eskubideak murrizteak galgatu baino ez du egiten lanaldiaren murriztapen orokortua lortzeko prozesu historikoa. "Orokortua" diogu, zeren lanaldiaren murriztapena bai praktikatzen dela, egitez, baina modu zeharo diskriminatzailez, langabeziaren beraren eta denbora-zatiko kontratazioaren bidez. Kontratazio mota honen hazkundea, aparteko orduekin konbinatuta, langileriaren kudeaketarako eta produkzio jardueraren antolakuntzarako tresna erlatiboki merke bihurtzen ari da. Batez ere emakumezkoei doakie (nahiz eta gizonezkoekin hitzarturiko kontratuen gorakada ere hauteman daitekeen) eta haien aldetiko "borondatezko" onarpena (beti gertatzen ez dena) lanaren banaketa sexitaren testuinguruan gertatzen da.

a) Lanpostuak sortu eta bizi baldintzak hobetu

Testuinguru honetan, lanaldiaren murriztapen orokortu eta parekatzailea ageri da, gaur egun, bizitza eta lan baldintzak hobetzeko asmo kolektiboa lortzea ahalbidetzen duen tresna, batetik, hala nola enplegua sortzeko beste modu bat gehiago, baina lanaren behin-behinekotze prozesuari galga jarri eta ekonomi baliabideak gizarte premien zerbitzutan jar ditzaketan bideak erabiliz.

Lanaldiaren murriztapenak izan behar dituen erritmo eta modalitateei dagokionez, murriztapen garrantzitsua eta epe luzean baino laburragoan gauzatzekoa izan beharko du, lan erritmoen biziagotze huts bilaka ez dadin eta horren ondoriozko produktibitate areagotzeak enplegu sorkuntzaren aldeko efektu positiboak neutraliza ez ditzan. Horrek esan nahi du ez dela aski hitzarmen kolektiboekin; horrez gain, lege mekanismoak behar dira, lanaldiaren murriztapena produkzio jarduera eta lanbide kategoria guztietara hedada dadin bermatzeko, baita enpresei denbora- eta erritmo-helburu zehatzak eskaini ahal izateko ere, produktibitatea sasoz areagotu eta galerak ekiditeko antolaketa egokitzapenak egin ditzaten.

Hitzarmen kolektiboek legokieke, berriz, lanaldiaren murriztapenetik datorkeen lanaldiaren berrantolaketa, sektore edo enpresa bakoitzaren premietara berau egokitzeko. Lanaldiaren murriztapenak enplegua sor dezan, aparteko orduetara jotzea zigortuko duten lege mekanismoak eta sindikatuen kontrolak ere behar ditu.

b) Finantzaketa

Lanaldiaren Banaketaren (LB) finantzaketari dagokionez, lanaldiaren murriztapena aberastasunaren banaketarekin elkar dadin (funtsezko puntua berau, LB erreforma malgutzaila baino zerbait gehiago izatea nahi bada), LB ez da finantzatu behar soldata murrizketen bidez, behintzat negoziazio kolektiboaren esparru barneko soldatapekoen gehiengoari dagokionez. Ez da finantzatu behar, ezta ere, soldatapekoen bizitza pertsonalari, familiakoari nahiz gizartekoari erasotzeaz gain lanaldiaren murriztapenak enplegu sorkuntzan duen eragina deusezten edo murrizten duten lan ordutegiaren malgutasunera eta lanaren intentsifikaziora jotzen duten formulen bidez. LB, beraz, aberastasunaren banaketarekin lotu behar da, funtzio honekin: azken hamarkada hauetan ekoitzi diren eta enpresa-soberakin gisa soilik berregatu dituzten produktibitate etekinak berreskuratzea.

7. Gizarte babesa: bazterketa gutxitu

a) Gizarte babeserako esparru espainiarra

Espainiako Gizarte Segurantzaren zenbait babes mailaren arabera antolatuta dago. Kotizazio mailako babesak, lehenik, norbere kontura edo besteen kontura buruturiko lanbide jardueratik eratorritako diru-sarreraren ordezkotzat ematen ditu. Maila horretan, Sistema zenbait Erregimenetan antolatuta dago, horietarik garrantzitsuenak Erregimen Orokorra delarik, industriako eta zerbitzuetako langileria guztia hartzen duena.

Bigarren maila, berriz, kotizazioaz landakoa, beharrezanean aurkitzen diren lagunei beren errentarik eza konpentsatzeko xedea du. Maila hau oso mugatua da Estatu espainiarrean eta berandu abian jarria. Halere, kotizazio mailako prestazioetara iristeko eskatzen diren kotizazio-epeak lortzeko zailtasunaren

Lanaldiaren Banaketaren finantzaketari dagokionez, beraz, aberastasunaren banaketarekin lotu behar da, funtzio honekin: azken hamarkada hauetan ekoitzi diren eta enpresa-soberakin gisa soilik berregatu dituzten produktibitate etekinak berreskuratzea.

Honekin aurkitzen gara: autonomi eskumenek eginkizun garrantzitsuena betetzen duten gizarte babeseko eremuak gizarte babesaren bi muturrak direla, hots, BGAEek kudeaturiko gizarte babes pribatua araugintzari dagokionean eta insertzio errentak araugintza eta aurrekontugintza ri dagokionean

aurrean -egonkortasunez eta denbora osoz soldatapeko lana aurkitzeko oztopo hazkorrengatik- modalitate horren esparrua hedatu egin daiteke.

Gizarte Laguntza, azkenez, Gizarte Segurantzaren osagarri den gizarte babes mota da, dela Gizarte Segurantzaren aplikazio eremuan ez egoteagatik edo hark eskatzen dituen baldintzak ez betetzeagatik (eskatzen diren kotizazio epeak ez izateagatik, sarritan) Gizarte Segurantza horren babesetik at geratzen direnak babesteko xedea duena.

b) Gizarte babeserako euskal esparrua

Espainiako Konstituzioak (EK) ez du onartzen Gizarte Segurantzako Euskal Esparrua. Izan ere, 149.1.17 artikulua Estatuaren eskumen eksklusibotzat xedatzen du oinarritzko legeria eta Gizarte Seguratasuneko ekonomi erregimena. Autonomi Estatutuaren arabera, "Euskadiri dagozkio:

- a) Estatuaren oinarritzko legeriaren lege garapena eta erabiltzea, haren ekonomi erregimena taxutzen duten arauak salbu.
- b) Gizarte Segurantzaren ekonomi erregimenaren kudeaketa."

Antzeko eskumen maila aurreikusten du Nafarroako Foru Erkidegoarentzat (CFN).

Estatutuak bai xedatzen duela EAEren eskumen eksklusiboa Gizarte Laguntzari dagokionez, eta horretan oina hartuta garatu dira insertzio errentei buruzko legeak, horien artean Bazterketa Sozialari buruzko 12/1998 Legea, "Jauregi Legea" ere deitua. Halaber, gizarte zerbitzuen alorreko estatutu eskumenean oinarrituta transferitu ziren EAEra 1987an INSERSOren eskuduntzak.

Azken batean honekin aurkitzen gara: autonomi eskumenek eginkizun garrantzitsuena betetzen duten gizarte babeseko eremuak gizarte babesaren bi muturrak direla, hots, BGAEek kudeaturiko gizarte babes pribatua araugintzari dagokionean eta insertzio errentak araugintza eta aurrekontugintzari dagokionean.

C) Gizarte gastua EAEan

Gizarte babesaren gastuak gorakada handia izan du EAEan azken hamarkada hauetan. Gizarte babeseko gastu gehitze horren arrazoi nagusiak honako hauek lirateke:

- a) Gizarte Segurantzaren prestazio ekonomikoek izan duten gehikuntza nabarmena, azken 25 urteetako soldaten gehikuntzaren ondorioz.
- b) Desenplegu gastuen gehikuntza, halaber, langabezi tasa txit altuaren ondorioz.
- c) bizi-itxaropena gehitzearen ondorioz gertaturiko aldaketa demografikoak, denbora luzeagoz jasotzekoak diren jubilazio pentsioetan ez ezik, osasun laguntza eta gizarte zerbitzuetan ere eragina dutenak.

Gizarte babeseko gastuen gorakadaren arrazoia ez datza soilik gizarte ongizateak hobera egitean. Gizarte Segurantzak laurogeiko hamarkadan EAEan bereziki gogorra izan zen industri birmoldaketa erraztu du. Desenpleguaren eta jubilazio

aurreratuen erabilpen konbinatuak ehundaka mila soldatapeko lan merkatutik kanpo uztea ahalbidetu du, ez hain modu "traumatikoan".

Halere, 1994az geroztik, gizarte gastuaren gehikuntza hormatu egin da, edota norantzaz aldatu, hala EAEan nola NFEan. Europako Batasunaren batezbestekora hurbiltzeko prozesua geratu egin da, bost puntuko aldeak irauten duelarik. BPGaren gaineko gizarte gastuan dagoen aldeaz gain, nabarmena da gastuaren taxuera desberdina ere. EAEak Europako Batasunaren batezbestekoa baino gehiago gastatzen du Zahartzaroan (nahiz eta batezbesteko europarra baino BPGaren portzentajea txikiago izan), Langabezian eta Bazterketa Sozialesan, eta gutxiago gainerako alorretan, batik bat Familia, Iraunbizitza eta Etxebizitzari dagokionean (CES, 1988: 291). Gizarte gastuan dagoen alde hori nahikoa handiagoa litzateke langabeziarena kontatuko ez balitz.

d) Langabezi babesak

Langabeziaren kontrako babesak bi maila hartzen ditu. Kotizazio-mailakoak "lan egin ahal eta nahi duenari" eta "desenpleguko legezko egoeran" dagoenari (iraizte individual edo kolektiboa eta kontratuaren bukaera) luzatzen dizkio prestazioak.

Laguntza mailako babesak oso egoera desberdinetan aplikatzen da, kasu gehienak aurretiazko kotizazioetan oinarritzen direlarik, baita baliabideen gabezia, kasuotarik garrantzitsuenak kotizazio mailako prestazioen bukaera eta horrelakoak direlarik.

Hortaz, 45 urtetik gorako langabezi tasa nabarmenak eta iraupen luzekoak, kotizazio prestazioen murrizketen testuinguruan, laguntza prestazioen eginkizuna areagotu du gizarte egonkortzearen eragile gisa. Kotizazio mailako zenbait akats konpontzen du -gaizki-, baina premia larrienak dituzten lagunak baztertera uzten ditu, batez ere lehen enplegua lortu ezin dutenak edota lorturiko enpleguan beharrezko kotizazioak egiterik ez dutenak.

Lege murriztaileen eraginez, langabeziagatiko prestazioen eskuratzeko bilakaera negatiboa izan du langabetu kopuruarekiko. Babesaren intentsitatea ere murriztu egin da, aipaturako legeak oinarri araupetzailerari dagokion portzentaia murriztean. Neurririk atzerakoiena laguntza subsidioa Lanbidearteko Gutxienezko Soldataren (LGS) %100etik LGSen %75era jaisteak izan zen.

Prestazioen iraupen eta zenbateko gordinaren murriztapen neurriek oro har, Gizarte Segurantzako kotizazioen zati bat hartzekodunen kontura pasatzeak, laguntza subsidioaren murriztapenak eta PFEZekiko loturak, berriz, prestazioen funtsezko murrizketan eragin du, prozesu hori -aitortu beharra dago- Europako Batasuneko herrialde gehienetan halakoa delarik, nahiz eta abiapuntu eta erritmo desberdinekin. Horiek horrela, 1998ko hondarretan, izena emaniko 120.000 langabetu inguruk ez du ezelako langabezi prestaziorik jasotzeko eskubiderik EAEan. Euskal Herri osoari dagokionez, 180.000 langabetutik 50.000ek soilik jasotzen ditu prestazioak (30.000k kotizaziokoak eta 20.000k laguntzakoak). Estaldura txit

Halere, 1994az geroztik, gizarte gastuaren gehikuntza hormatu egin da, edota norantzaz aldatu, hala EAEan nola NFEan. Europako Batasunaren batezbestekora hurbiltzeko prozesua geratu egin da, bost puntuko aldeak irauten duelarik

1998ko hondarretan, izena emaniko 120.000 langabetu inguruk ez du ezelako langabezi prestaziorik jasotzeko eskubiderik EHAEan. Euskal Herri osoari dagokionez, 180.000 langabetutik 50.000ek soilik jasotzen ditu prestazioak. Estaldura txit baxu hau bereziki eskandaluzkoa da INEMen superabita kontuan hartuz

baxu hau bereziki eskandaluzkoa da INEMen superabita kontuan hartuz (EAEan 26 mila milioikoa)

e) Lehentasunezko erreformak

Prestazioen egungo eskematik abiatuz, lehentasun handiena duten erreformak ondoko hauek izango lirateke. Kotizazio mailari dagokionez, besteren konturako langile guztiengana orokortu behar da prestazioa, hain behin-behineko eta lan-eskubiderik gabeko kolektiboa osatzen duten etxeko langileak ere barne hartuz. Bestalde, funtzionarioek osatzen duten sektoreak, kasu, langabeziagatik kotizatu egin beharko luke, ez soilik egoera horren aurrean babesturik egon daitezen, baizik eta gainerako soldatapekoek baino lan egonkortasun handiagoaren truke egiten duten ekarpen gisa. Halaber, hezkuntza alorreko kontratuak dituztenak ere sartu beharko lukete. Prestaziora iristea errazteko, exijitzen den kotizazioaldia murriztu egin beharko litzateke. Prestazioaren zenbatekoari dagokionez, soldataren ordeko izatearen eginkizuna bete behar du eta, beraz, prestazio portzentaiak kotizazio oinarriaren %100erantz hurbildu beharko lirateke, gehieneko mugak kenduz.

Laguntza mailari dagokionez, prestazioaren hobekuntza beronen zenbatekoa igotzean datzake, subsidioaren zenbatekoa LGSen parera ekarri eta, famili barruan errentarik gabeko kideak badira, zenbateko hori gehituz. Beste alde batetik, aurretiazko kotizaziorik gabe ere subsidioaren eskubidea jarri behar da, aurreko lan bat galtzearen desenpleguko legezko egoeran aurkitzearen baldintza hori baztertuz. Subsidioaren iraupena mugagabekoa izan behar da langabezi egoerak dirauen bitartean, LGS gainditzen ez duen errentarik ez dutenei enplegua eman arte. Azken puntu honi dagokionez, politika aurrerakoi bat famili zamengatik subsidiara sarbidea erraztetik has liteke, horrekin bateragarri den errenta gehituz, hala nola famili zamak dituzten langabetuen eskubideak xedatetik. Subsidioaren erreforma hau Oinarrizko Errenten (IMI/BGD, Bergizarteratzeko Gutxieneko Dirusarrera) politikarekin lotuta dago, gero ikusiko dugunez.

Dena dela, azpimarratu eta errepikatu beharra dago desenpleguagatik babes politikarik onena, izan, premiazko eta kalitatezko lanpostuak ematen dituen enplegu politika bat dela.

f) Bazterketa soziala eta gutxienezko errenten bermea

Baztertuen egoera, lehenik eta behin, giza eskubideak eta batik bat enpleguaren egonkortasuna hondatzen duen behin-behinekotasun dinamika orokorrak eragiten du. Prozesu hori zuzentzeko ezer ez bada egiten, bazterketaren aurkako borroka bera ere gizarte ehunaren narrioak a posteriori konpontzera mugatuko da. Langabezia dauden gazteek eta epe luzeko langabetuek ezaugarri ezberdinak dituzte gizarte ekintzaren ohiko bezeriarekin (ezinduak, elbarrituak, marjinalak...) alderatuz; haiek ekonomi eta gizarte jardueraren arauen eraldaketak, errentagarritasun handien eta epe laburrenekoaren exigentziak ezindu ditu. Diagnostiko horren arabera, tratamendua ez legoke ustezko ezintasun pertsonalen bat zuzentzera doan eragiketa berezitu batean.

Ez diogu irizten formularik onena errenta horien egungo taxuerari eta zerga finantzaketari. Enplegu/lanaren eta errenta/gizarte babesaren arteko deslotura, aldiz, krisiaren konponbide liberalari dagokio, arlo ekonomikoaren eta sozialaren arteko deslotura areagotzea xedetzat duela. Horren arabera, arlo sozialari esleituko litzaioke, aberastasun zati baten birbanaketaren bidez, pribatizazioekin, kapital mugimendu espekulatiboekin eta horrelakoekin batera datorren lan merkatu desarautuak eragindako hondamenak zuzentzearen eginkizuna.

Irtenbide hobea deritzogu gutxienezko errenten bermea enplegu osoaren errotiko politikan zentratzeari, lanaldia erabakigarriki murriztuz eta, horren osagarri gisara, desenplegu-prestazioetan sartuta dauden Gutxienezko Errenten garapenaren bidez; eta, guztiz garrantzitsua dena, beren lehen enplegua lortzerik eta kotizatzerik izan ez dutenak errenta horien barnean sartuz. Aldi berean, adinaren baldintzak eta beste zenbait baldintza mugatzaile ezabatu beharko lirateke.

Lan merkatutik guztiz aldentzen diren pertsonak jasaten duten bazterketa arriskua ekiditeko, berriz, beste jarduera batetik zetozkien sarrerak bateragarri izatea baimendu beharko litzaike, batez ere denbora-zatizko jarduera balitz.

8. Zergatasuna birbanaketa-tresna gisa

Zuzena eta koherentea den zerga politikak mendebaldeko beste herrialde batzuen pareko zerga-bilketa maila eta errentaren birbanaketa hartu behar du kontuan. Gure kasuan, OCDE barruko herrialde mendebaldarren batezbestekoa baino zerga-bilketa portzentajea txikiagoak ditugu BPGrekiko. Gainera, EAEan 1998an onarturiko azken zerga erreformarekin, soldataz kanpoko errenten (adibidez, akzioak eta Burtsan kotizatzen duten tituluak edukizetik sortzen diren errenten) aldeko zerga tratamendua ematen da soldata-errenten aurrez. Bestalde, zenbait errenta alturentzat karga motak murriztean, zerga-bilketa 40.000 milioi pta/urteko gutxitu dela kalkulatu da. Zerga iruzurrak bere horretan jarraitzen duela gehitzen badiogu horri (ehun batzuk mila milioi pta/urteko) eta hori zuzentzeko neurri konkreturik ez dela hartzen, garbi hauteman dezakegu zerga politika justu eta birbanatzailetik zein urruti aurkitzen garen.

Zergatasunak inbertsio ekoizlea eta enplegu egonkoraren sorkuntza sustatu behar du, hala nola enpresa-jarduera jakin batzuek dituzten kanpo kostuak barneratzen hastea, eta horretarako lau joka-ildo hauek hartu behar dira kontuan gutxienez:

- + Enpresan 10 urtetan zehar dirauten eta banatu ez diren mozkinen sozietateen gaineko zergaren tasa murriztu bat ezartzea, zenbait baldintza bete ezker, hala nola aparteko ordui muga jartzea, enplegu egonkor garbiaren sorkuntza eta jardunaldiaren murriztapena.
- + Inbertsioarekiko kenkariak eta industriarentzat nahiz euskal gizartearentzat onuragarri diren programei -informatizazioa, energiaren sorkidetzat, ingurugiroari begirune handiagoa dioten prozesuak, teknologi berrikuntza-laguntza zuzenak gehitzea.

Irtenbide hobea deritzogu gutxienezko errenten bermea enplegu osoaren errotiko politikan zentratzeari, lanaldia erabakigarriki murriztuz eta, horren osagarri gisara, desenplegu-prestazioetan sartuta dauden Gutxienezko Errenten garapenaren bidez; eta, guztiz garrantzitsua dena, beren lehen enplegua lortzerik eta kotizatzerik izan ez dutenak errenta horien barnean sartuz

*Zerga iruzurraren
aurkako
borrokan,
plusbaliagatiko
zerga
salbuespena
baztertu, banka
sekretua
debekatu eta
multinazionalen
transferentzi
prezioen kontra
eragingo duen
zuzeneko zerga
harmonizaziorant
z jotzea EBean*

- + Jarduera kaltegarriak eta osasunaren kontrakoak sortzen dituzten kostuak barneratzen dituen zeharkako zergatasunarantz jotzea EBean: ontziraketa eta birziklatzearen legea, merkantzien errepideko garraioari zerga,...
- + Zerga iruzurraren aurkako borroka. Plusbaliagatiko zerga salbuespena baztertu, banka sekretua debekatu eta multinazionalen transferentzi prezioen kontra eragingo duen zuzeneko zerga harmonizaziorantz jotzea EBean.

4 Lan harremanen euskal esparruaren premia

1. Estatu-nazioa ote da birbanatze politiketarako esparru egokiena?

EB osatzen duten estatu-nazio gehienentzat gizarte segurantz, gizarte politika eta enpleguaren alorrak dira beren lurralde eremuak egituratzen eta barne kohesionatzen dituzten nukleoetariko batzuk. Nahiz eta aberastasunaren birbanaketa Estatuaren eginkizuna den, Europako Batasuna ez zela diseinatu esan daiteke halako eginkizuna betetzeko. Dena den, azken hamarkadan zenbait baliabide bai zuzendu duela Ekonomi Batasunak errenta apalagoko lurraldeetan sortzen dituen eragin negatibo batzuk sekundarioki arintzeko. Estatu-nazioen doktrinak dio Estatu-Nazioa dela ekonomi eta sozial birbanaketa prozesuak garatu behar eta ahal diren lehenbiziko eremua; zerga sistemen bidezko ekonomi fluxu eta transferentziak, gizarte aseguruak eta beste politika birbanatzaile batzuk estatu batasunetik soilik egin daitezkeela. Estatu-Nazioak ongizate kota jakin batzuk bermatzeko obligazioa dauka, bereak, bakarrak eta transferiezinak diren bitarteko egonkor batzuen bidez (Gómez).

Baina Estatu-Nazioa beste nazio komunitate batzuk baino legitimatuago ote dago birbanatze politikak eraginkorki garatzeko? Aurreko orrialdeetan ikusi dugunaren arabera eta nazioarteko azterketen zati handi batek erakusten duenez, garbi dago ez dela horrela. Estatu lurralde berari ez dagokio eskusiboki kultur/gizarte/ekonomi esparru bakar bat eta, beraz, nazio oinarri soziokultural horren eta politika-administrazio-legegintzako erakundeen arteko desdoikuntzak koherentzia handiagoa lortuta lor zitezkeenak baino emaitza txarragoak eman ohi ditu. Horrela, esaterako, Hegoaldeko ekonomi eta gizarte egituraren zenbait industri sektoreren pisu handiagoa nabari delarik, Pymes-ehun menpekoak, jubilazio pentsioen maila jasoagoak, etengabeko prestakuntzaren premiek eta, batez ere, langabezi tasa altuek ezaugarri horiei eta bere kultur eta gizarte oinarriari hobeto egokitzen zaizkien lege arau eta politika egokiagoak beharko lituzkete, baita demokrazi balioetan, partehartze eta gizarte kontrol handiagoan sustraituriko eta langabeziaren konponketara zuzenduriko erakundeak ere.

Estatu frantziar eta espainiarrak, Estatu pluralak direnez, konplexutasun maila handiagoa ageri dute solidaritatea burutzeari dagokionez. Izatez, EBak ukitu ere ez duenez egiten politika birbanatzailearen arloa, bi Estatuok gizarte politika bat burutzera, edo behintzat hura praktikan jarri ahal izateko baliabideak edukitzera, objektiboki beharturik daude. Hortaz, testuinguru honetan, Estatu espainiarreko erregio ez hain garatuei zuzenduriko euskal ekarpena bertan behera uztea

Estatu lurralde berari ez dagokio eskusiboki kultur/gizarte/ekonomi esparru bakar bat eta, beraz, nazio oinarri soziokultural horren eta politika-administrazio-legegintzako erakundeen arteko desdoikuntzak koherentzia handiagoa lortuta lor zitezkeenak baino emaitza txarragoak eman ohi ditu.

Estatuak oraindik mantentzen du bere burujabetza birbanatze funtzioen eremuan, hau da, Ongizate Estatua delakoak bereizgarritzat izan dituen legitimitate-izari garrantzitsuenek o arloetan: gizarte aseguruak, hezkuntza, osasuna, lanarekiko legeak, etab

iradokitzen duen edozein deklarazio a priori eta teoriarik inoiz hartuko da lege aldetik; halere, errealitateak eskeintzen dituen datuek oso bestelako gauzak adierazten dituzte:

Gaur egun Euskadik, beronen biztanleria (etorkizun den hazkunde demografikoa barne) eta per capita errentaren mailak kontuan hartuta, ez dauka ahalbiderik Espainiako Estatuaren egitura birbanatzaile posibleari zenbateko garrantzitsua ekartzeko. Kutxa bakarra hautsiko litzatekeela-eta Euskadiri Gizarte Segurantzaren itxuraz ezin transferitu ahal izate horren atzean zenbait burokrasia zentralen interesak ezkututzen dira, bildutako diru multzo garrantzitsuen gaineko erabaki ahalmena arriskuan ikustearren. Hortxe dira, halere, Estatuko beste lurralde batzuetarantzko transferentzi mekanismoak ezartzeko finantza teknikak, zeinon ezarpenak ez lukeen ekarriko dagoeneko ekonomi kontzertu eta hitzarmenetan existitzen den baino zailtasun handiagorik. Horrela adibidez, EAera Osakidetza transferitu denean, osasun zerbitzuak zergen bidez finantzatzuz orokortuko zirela erabakitzean, aurrekontuen mende geratzen den zatia kontzertuko erregimen eta metodologiara sartzen da. Beraz, ildo beretik, EAeko eta Nafarroako Gizarte Segurantzaren kuota bidezko zerga-bilketa sistema ezar liteke.

EAeko azken urteotako ekonomi egoerak Gizarte Segurantzaren saldoaren zeinu aldaketa ekarri du (horrek gainerako Estatutik EAerantzko ekarpen garbiak daudela esan nahi duelarik). Beraz, zaila da Estatuko beste lurraldeetarako ekarpenez hitz egitea, zeren oraindik aurrera solidaritatearen egiazko bideak alderantzizko noranzkoa baitarama.

Lurraldeko ekonomi zientziaren ikuspegitik guztiz ezaguna da ekonomia eta aberastasunaren kontzentrazio prozesuak ezin direla birbanaketa neurri soilen bidez konpondu, baina, dena dela, lurraldearteko konpentsazio fluxuak ez dira egon inoiz egiaz aktibatuta Estatu espainiarrean, izan ere hain begi-bistakoa da haien partzialtasuna non fondo horien aplikazioaren emaitzek ez baitute ahalbidetzen norantza mugimendu txikienik ere definizioz izari desberdinekoa den ekonomi garapenaren joera nagusietan.

EB mailan, Estatuak politika makroekonomikoetan (moneta barne dela) eta ekonomiaren oinarriko sektoreen antolaketan eta erregulazioan zati handi bat galtzeak esparru-legerien, eskuduntza-politiken eta abarren bidez, murriztu egiten du Estatuok lehenago zeukaten eskuduntzako burujabetza esparrua, berau ekonomi arloan kudeaketa eta antolamendura mugatzen duelarik EBak erabakitzen dituen jarraibideekiko paralelotasunez. Hala ere, Estatuak oraindik mantentzen du bere burujabetza birbanatze funtzioen eremuan, hau da, Ongizate Estatua delakoak bereizgarritzat izan dituen legitimitate-izari garrantzitsueneko arloetan: gizarte aseguruak, hezkuntza, osasuna, lanarekiko legeak, etab.

Estatuentzat, eta bereziki Espainiakoarentzat, burujabetza eskumenei eusteak berebiziko garrantzia dauka bi ikuspegi hauetatik behintzat: aipatutako arloetako aurrekontuak, lehenengo eta behin, aurrekontu orokorren zati garrantzitsuenetako bat direlako; eta gizarte-ekonomi arloetako eskumenak, bigarrenik, solidaritatearen

eta nazio kohesioaren sinbolo eta tresna direlako eta "nazio identitatea" nahiz "batasuna" sustatzen laguntzen dutelako; Keating-ek azaltzen duenez gizarte babesaren sistema, banaketarako baino gehiago, integratiorako mekanismo bat da.

Egungo esparru geostrategikoan, Estatuak eta Hegoaldeak burujabetza ekonomikoaren kota banaketari buruz duten norgehiagoka goiko arlo horien ingurukoa da batik bat. Baina Euskadik ere behar ditu eskumen horiek bere identitatea tinkotzeko, eta aurreko orrialdeetan ikusi dugunez, birbanatze justiziaren alorreko proposamen eta politika propioak garatzeko ahalmena garrantzi handieneko elementu berezia da euskal identitatea bere profil sozioekonomikoan definitzeko. Beraz, mahai gainean dagoena zenbait sektore aurrelarik (sindikatuak eta beste talde batzuek) galdatzen duten errebindikazio xume bat baino gehixeago da. Jokoan dagoena "Euskal Nazio Proiektu" baten posibilitatea da.

2. Lan harremanen euskal esparruaren premia

Enplegu politikari dagokionez, tokiko eta erregioko gobernuen autonomia zabalagoaren alde gaude, honek eraginkortasun handiagoa lekarkeelako. Tokiko eta erregioko berezitasunen kariaz, zentralizatuki diseinaturiko programek efektu desberdinak eragiten dituzte leku ezberdinetan, batez ere lan alorrari dagokionean, hauxe baita lekuari atxikituago dagoen produkzio faktorea (Peck); beraz, gomendagarri dirudi, gutxienez, erabaki-organoen eta politika jakin bat aplikatuko den testuinguruaren artean ahalik eta hurbiltasun handiagoa egotea. Aipagai dugun kasuan hauxe litzateke gakoa, hots, autonomi gobernuak bere lurraldea beste eremu zabalago batera egokitzeko ahalmena izatea, lurralde horren faktore bereziak indartuz, horixe baita, izan ere, ekonomia globalizatu batean aldaketari behar bezala erantzuteko gakoetariko bat (Keating). Horrek, aldi berean, enplegu eta hezkuntza politikak besteak beste teknologia, industria eta gizarte politikekin batera diseinatzea erraztuko luke, abian jartzen diren jarduerak ongi lekukurik egon daitezen eta denek batera garapen plan bat osa dezaten erregio hartarako. Hori, hain zuzen ere, hainbat errebindikatzen den Lan Harremanen Euskal Esparrua ezartzean konkreta liteke, zeinek autonomietako gobernuari ahalmen handiagoa emango bailieke enplegu eta hezkuntza alorretako jarduerak beren ekonomi eta gizarte errealitateekin modu koherenteagoan egituratzeko.

Hortaz, Espainiako Konstituzioa aztertuz gero, Estatuak lan alorreko legegintza funtzioa monopolizatu egiten duela dakusagu, izan ere ahalmen eksklusiboa baitu lan legeriari dagokionean, legeria horren erabiltzea uzten duelarik AAEEren esku (149 art.). Honako arrazoi hau ematen dute AAEEri legegintza ahalmena ukatzeko, hots, lan baldintzak Estatu osoan berdinak izan beharra, gutxienezkoan bederen, bestelakoak berdintasun printzipioa zartatuko omen lukeelako. Beraz, egungo eskumen banaketaren oinarrian dagoen filosofia ez datorrela bat dakusagu goian proposatutakoarekin, lan harremanen esparru autonomoen garapena mugatzen duelako. Horrek ez du esan nahi, halere, lan alorrei dagozkien botere arauemaileak zeharo galarazten zaizkiela AAEEei, zeren Konstituzio Auzitegiaren 81/11/16ko

Birbanatze justiziaren alorreko proposamen eta politika propioak garatzeko ahalmena garrantzi handieneko elementu berezia da euskal identitatea bere profil sozioekonomikoan definitzeko. Beraz, mahai gainean dagoena zenbait sektore aurrelarik galdatzen duten errebindikazio xume bat baino gehixeago da. Jokoan dagoena "Euskal Nazio Proiektu" baten posibilitatea da

Indar politiko eta sozialen arteko akordioak aski izan litezke lan harremanen esparru autonomo bat errealitate konkretuan ezartzeko aurrerapausoak eman ahal izateko, nahiz eta ahalmen arauemailerik eduki ez, aukera horrek, lege eta instituzio aldaketak baino gehiago, sektore ezberdinetan balio aldaketa eta proiektu komunen definizioa.

Epaiaren arabera, zenbait kasutan hobeto erantzun ahal izango baitzaie agian benetako berdintasunaren exijentziei AAEEen eskuhartzea edo lankidetzat bilatuz araugintzan. Pentsaera horren arabera, garbi dago galarazi egiten zaiela AAEEei ekintza arauemailean beraiek bakarrik jardutea, baina bai egikari ditzaketela botere arauemaileak Estatuarekin elkartuta edo parte hartuta (Casas). Zentzu horretan, aipatzekoak dira baita ere testu konstituzionalaren irakurketa malguagoak, zeinen arabera, lan harremanen esparru autonomoa garatzea planteatzen denean, "berdintasunaren printzipioa, errealitate desberdinei tratamendu desberdina aplikatzearen printzipioa, garatzen da" (López).

Beraz, Konstituzioaz egiten den irakurketa motaren arabera, badela dakusagu halako aukeraren bat AAEEek lan harremanen esparru autonomoak gara ditzaten; horrek esan nahi du enplegu politiken ez-uniformetasuna Estatu osorako, hala nola AAEEek enplegu sustapenean nahiz langileen prestakuntza alorrean ekintza konkretuak burutu ahal izatea. Baina garbi dago, baita ere, Konstituzioak, Estatutuek eta ondorengo jurisprudentziak ez dutela bermatzen lan harremanen esparru autonomoak garatu ahal izatea, eta ahalbide hori Konstituzioaren ahalik irakurketa malguenaren eta indar politikoen arteko akordioen mende jartzen dutela.

Bestalde, indar politiko eta sozialen arteko akordioak aski izan litezke lan harremanen esparru autonomo bat errealitate konkretuan ezartzeko aurrerapausoak eman ahal izateko, nahiz eta ahalmen arauemailerik eduki ez, aukera horrek, lege eta instituzio aldaketak baino gehiago, sektore ezberdinetan balio aldaketa eta proiektu komunen definizioa.

Dena dela, akordio posible horiek gara daitezten, eskuduntzen transferentziarik ezean, zailtasun ugariarekin egingo dute topo, akordioon finantzaketa -edota berauen edozein berrikuntza lan legeriarekiko edo Gizarte Segurantzaren erregimenarekiko- Gobernu zentralarekin negoziatu beharra dagoelako.

Hedabideak eta gatazka politikoa Euskal Herrian

1. Sarrera

Hedabideen zeregin tradizionalak are garrantzitsuagoak dira aldaketa sozial, ekonomiko, politiko eta kulturalako aldietan, Euskal Herriak bizi duena bezalakoetan, non biolentziatzko espiralari amaiera emango dion eta sakoneko arazo politikoak bideratuko dituen bake prozesuaren irekiera eta sendotzea erdikusten den ortzimugan.

Baina, edozein analisisan ikus daitekeen modura eta ondorengo orrialdeetan egiaztatuko den bezala, hedabideak konfrontazio politikoaren osakide eginkor bihurtu dira, polarizazioa eta enfrentamendua bultzatu dute eta uko egin diote maizegi dagokien moduan debate demokratikoa aberasteko zereginari eta are sistema politikoaren eta gizartearen arteko bitartekari izan behar dutelako ideia tradizionalari. Izan ere euskal auziak informazio politikoaren eta gatazka sozialen informazioan ohiko denetik harago doan kazetaritza eredia darakus. Hemen informazioa salbuespenezko gatazka politiko edo belikoko egoeretan aplikatzen denaren askoz antzekoagoa den propaganda psikologiko gisa eraikitzen da. Autonomiako telebista publikoa eta prentsa nazionalista ere ez dira dinamika honetatik at ibili, azken honen pisu espezifikoa (entzulegoan eta tiradetan) gainerako sistema mediatikoa baino dexente txikiagoa den arren.

Euskal bizitza politikoaren agente eta eragile gehienek gizartean eragin indartsua edukitzeko ahalmena egozten diete hedabideei. Jo ere, euren interesen aurkako portaera sozial guztien (manifestazio, botazio, etab.) funtsezko kausatzat jotzen dituzte, baita portaeron erruduntzat ere, euren aldeko portaerak, ordea, herriaren argitasun eta sen komunari soilik eratzkitzen dizkieten artean. Nolanahi ere, behin eta berriz aipatzen da, eta halaxe dela uste da, hedabideek iritzi publikoaren baitan duten eragin zuzen eta lokabea, iritzia gizarteratzeko eragile bakar eurak bailiran.

Hedabideek arazo politikoak ezagutzen eta gizarteratzen (edo ez ezagutzen) laguntzen dutela begi-bistakoa da. Baina hedabideak ez dira gizartetik ateko fenomenoak, kanpotik hondamendia edo salbamena eragin dezaketinak. Hedabideak gizartearen zati, gizarte zibilaren erakunde bat dira eta euren eragimena beste erakunde, egitura eta praktika sozial batzuekin dituzten erlazio eta elkarrekiko menpekotasunetan soilik azter daiteke.

Baina hedabideen eragina aurkatua, indargetua edo areagotua (baina beti kutsatua) gertatzen da, hori egiten dutenak sinesmen sistemak eta banakoen alde aurreko jarrerak direlarik, baita pertsonarteko sareen (familia, koadrila, txoko, lantegi eta ikastegi, ...) eta gizarte zeharkatzen duten eta beronentzat "iritzi

Baina hedabideen eragina aurkatua, indargetua edo areagotua gertatzen da, hori egiten dutenak sinesmen sistemak eta banakoen alde aurreko jarrerak direlarik, baita pertsonarteko sareen eta gizarte zeharkatzen duten eta beronentzat "iritzi erreferenteak" diren elkarte-sareen bidez garatzen diren talde-praktika eta esperientziak ere

Frankismoaren azken aldiko eta Trantsizioko lehen urteetako bor-bor politikoak hedabideetan ere izan zuen adierazpidea, egunkarietan batez ere. Kazetaritzaren itzal soziala, antolatzen eta borrokan ziharduen gizartearen erraietatik sorturiko aldaketetan zuen paper laguntzaileagatik, oso garrantzitsua izan zen

erreferenteak” diren elkarte-sareen bidez (eliza, alderdi, sindikatu, mugimendu edo klubak edo bertsolarismoa bera -lehen aipatua-, euskal gatazkaren esparruan ere eragimen-sare gisa jokatzeko duena) garatzen diren talde-praktika eta esperientziak ere.

Eusko Autonomi Erkidegoan, adibidez, prentsa irakurle gehienek El Correo eta El Diario Vasco irakurtzen dute eta Madriletik hona zabaltzen diren irratiek entzulegoaren gehiengoa erakartzen dute globalki. Kasu biotan hautesleria nazionalistaren zati handi bat hedabideon publiko egonkorra da. Hauen editorial eta informazio ildoak euskal nazionalismotik urrun dago, etsai nabarmen ez denean. Hala ere, ez dirudi horrek euskal nazionalismoaren legitimitatearen edo hautes-eragin eta indar sozialaren galera ekarri duenik.

2. Hedabideak eta auzi politikoa

a) “Trantsizioaren” hasieratik 1987ra. Kazetaritza berria

Frankismoaren azken aldiko eta Trantsizioko lehen urteetako bor-bor politikoak hedabideetan ere izan zuen adierazpidea, egunkarietan batez ere. Kazetaritzaren itzal soziala, antolatzen eta borrokan ziharduen gizartearen erraietatik sorturiko aldaketetan zuen paper laguntzaileagatik, oso garrantzitsua izan zen.

Sistema politikoan eta hedabideen sisteman gertatzen ari ziren aldaketen testuinguru bikoitz honetan, Euskadirekin zerikusia duten lau alderdi dira aipagarri:

- + Lehenik, nazionalismoaren inguruko hedabide inprimatu berrien agerpena (Deia, Egin eta zenbait astekari) eta geroago sorturiko zen EITB).
- + Bigarrenik, hedabideek sistema politikoarekiko lokabetasun esanguratsua zuten (batzuek -Deia eta Egin- korrante politiko antolatuekin lotura ukan arren).
- + Hirugarrenik, hedabide berriek erregimen aldaketaren adierazpen material gisa zuten erreferentzialtasunak eta honekin batera zihoan sinesgarritasun sozialak eragin zuten honako hau: frankismoa bukarazteko ilusiotik hurbilen zegoen gizartearen zatiak, hain zuzen, herriak irrikaz lortu nahi zituen helburu demokratikoen adierazpide kreditatu gisa ikustea hedabideok.
- + Azkenik, nahiz eta kazetaritzako informazioak beti ere esku hartu zuen euskal gatazkaren inguruan beronen agerpen eta plano ezberdinetan, Trantsizioko lehen urte hauetan eta tentsio handiko uneak izan arren (Ryan eta Arregiren heriotzak, 23-F), informazio horren tonua eta tratamendua kazetaritza klasikoagoarenak izan ziren eta lerroetan behera eginda egiaztatuko dugun geroagoko “salbuespenezko aldiko” eredutik urrun egon zen.

b) 1987tik 1997ra. “Salbuespenezko aldiko” kazetaritzaranzko bira

Konfrontazio politiko eta propaganda psikologikoko kazetaritzaranzko aldaketa 80ko hamarkadaren azkenean jazotako gertaeren inguruan joan zen eratuz eta

90eko hasieran nabarmen agertu zen. Kazetaritzaren bira hau galbanizatu zuena sistema politikoak ETaren borroka armatuaren aurrez aurre hartu zuen jarrera izan zen, jarrera honen agerpenik argiena Ajuria Eneako Ituna izan zelarik.

Itun honek ekarri zuen gauzarik esanguratsuen alderti politikoen ETaren aurka elkartuta jokatzeko hartu zuten erabakia izan zen, eta, honekin batera, aurrerantzean era dikotomikoan demokraziaren (alderdien akordioan gorpuztuaren) eta antidemokraziaren (ezker abertzalea eta biolentzia gaitzesten ez dutenen) artean eten bat eginez aurkeztu zuten panoramaren aurrean legitimitatea eta euskarri soziala irabazteko ahalegina.

Idea honexek orientatu eta, neurri handian, bateratu zituen hedabideen ildo editoriala, iritzi jokaerak eta informazioen tratamenduak. Sistema politikoa izan zen biolentziari buruzko analisi mapa eta jarrera definitu zituena eta kazetaritza bertan murgildu zen. Gertaerek, auziarekin loturiko borroka armatuko arazoek, "tartekatu" ziren kazetarien informazioaren jarreraren baitan, halatan non honek albo batera utzi baitzuen gertaeren eta gizartearen artean bitarteko izateko duen zeregin teorikoa, gertaeren euren, auziaren beraren, aktore protagonista bihurtzeko.

Terminologia manikeoa nagusitzen da ("banda terrorista" terminoa zabaltzen da) "gu" izenordea erredakzioa inplikaturik lehenengo planora pasatzen da, "karga etikodun" adjetibazio eta adierazpenak biderkatu egiten dira ("izuaen aurka, adorea", etab.).

"Gertaerez informatzea" kazetaritzako arau oinarrikoak "alde eta kontra jartzeari" utzi zion lekua, neurri polizial, judizial edo instituzionalen alde eta ETaren ekintzen eta ezker abertzalearen jardueren aurka.

Demokraziaren aldeko kazetaritza militante batek zentzua izango zukeen, edonola ere, baldin giza eskubideen zapaltze era ororen salaketari eutsi izan balio eta auziaren sakoneko kausak ulertzen laguntzeko lanari ekin izan balio, kausok razionalizatzeko. Ondorioz, kazetaritza militante horrek gatazka konpontzeko irtenbide elkarrizketatuak bultzatuko zituzkeen. Baina ez zen horrelakorik gertatu.

Demokraziaren aldeko ekintzaitza informatiboa barik, polizi irtenbideen (polizi ekintzen) aldekoa izan zen egiatan egon zena.

Beste muturrean, ezker abertzaleak eta beronen hurbileko hedabideek polarizazio prozesua adierazi zuten. Ezker abertzalea azkenerako enfrentamendu zuzenean sartu zen, hedabideen sistemaren kontra ez ezik, Ajuria Eneako Itunarekiko gradu handiago edo txikiagoko adostasunez zihardutela ziruditen profesional guztien kontra ere, HBren prentsa ohar batek (93-09-30) euren burua profesional ondradutzat zutenei haien kontrako "salaketa konpromisoa betetzera" dei egiten zien. Begi-bistakoa da ezin daitekeela alderatu ezker abertzalearen hurbileko hedabideen pisu urria gainerako komunikazio sistemaren pisu eskergarekin, nabari-nabaria den moduan ezin dela ahantzi Egin eta antzeko hedabideak zeharo jasanezina den polizi jazarpenaren pean izan zirela. Baina beren eragimen esparruan, hedabide hauek polarizazioa eta sektarizazioa bultzatu zuten, elkarrizketa sozialaren eta gertaerak arrazionalki ulertzearen alde egin beharrean.

Konfrontazio politiko eta propaganda psikologikoko kazetaritzaranzko aldaketa 80ko hamarkadaren azkenean jazotako gertaeren inguruan joan zen eratuz eta 90eko hasieran nabarmen agertu zen. Kazetaritzaren bira hau galbanizatu zuena sistema politikoak ETaren borroka armatuaren aurrez aurre hartu zuen jarrera izan zen, jarrera honen agerpenik argiena Ajuria Eneako Ituna izan zelarik

1997ko uztailean Miguel Angel Blanco hil aurreko hiletan, baina batez ere gero, manipulazioa sistematikoki nagusitu zen: kazetaritzako arau tradizionalenak, goiburuei, informazioaren eta iritziaren arteko aldeei, iturrien egiaztapenari, datu kontrastaketari eta abarri dagokienez, inoiz baino salbuespenezkoa goak izan ziren; Barne Ministerioko filtrazioen erabilera praktika amankomun bihurtu zen

Aldi honetan ohiko bihurtzeraino zabaldu zen espektakulartasunaren eta manipulazio politikoaren paradigmak erabiltzea.

Espektakulartasunaren paradigmaren, kausa sozial eta politikoen arazoak ia bat ere garrantzirik ez du. Terroristen elementu psikopatologikoak aldarrikatzen dira: asozialak, desorekatuak, odolzaleak, mafiosoak, delinkuenteak eta abar dira. Hedabideek ekintza armatuen exhibizionismo pornografikoa egiten dute, eta hau ongi begiztatzen da informazioen saturazio izugarria dagoen mundu batean publikoaren arreta erakar dezaketen berri txundigarriak topatzeko ahalegin orokorrarekin.

Manipulazio politikoaren paradigma, berriz, hedabideen eta "gizarte kontrolerako agentzien" -Estatua, polizia, epaileen- arteko lankidetzaren esparruan gertatzen da eta gehiegitu egiten du borroka armatuaren arriskugarritasunak sorturiko alarma sozialak jendea ordenu eta normalizazio sozialeko neurriak galdatzera eraman dezan (behin eta berriz erabili den adibide bat Euskal Herrian inbertsiorik ez egitearen eta, beraz, ekonomi krisiaren eta langabeziaren mailaren errua ETArri leporatzea izan da).

c) 1997tik 1998ra. Ermuko Izpiritua edo gizarte enfrentamenduko kazetaritza

1997ko uztailean Miguel Angel Blanco hil aurreko hiletan, baina batez ere gero, joera horiek guztiak gogortu egin ziren. Manipulazioa sistematikoki nagusitu zen: kazetaritzako arau tradizionalenak, goiburuei, informazioaren eta iritziaren arteko aldeei, iturrien egiaztapenari, datu kontrastaketari eta abarri dagokienez, inoiz baino salbuespenezkoagoak izan ziren; Barne Ministerioko filtrazioen erabilera praktika amankomun bihurtu zen. Informazioa espektakuluz kutsatuta ematea (tertuliak irainez beterik, tragediaren ikusgarritasuna telebistan, pentsamenari egindako murrizketak, bizimodu pertsonalean mutur-sartzea ...) horiek guztiak aplikatu ziren eukal auziari buruzko informazio politikoan, karraskagarrirako aplikatu ere.

1997ko uztailean eta hurrengo hilabeteak izan ziren salbuespenezko aldiko kazetaritzaren, konfrontazio politikorako erabilitako kazetaritzaren puntarengo mutur.

Isiltasunaren Espiralaren metafora gai eztabaidatuen inguruan nagusi den iritzi giroa zein den hautamanean daukagun pertzepzioak gure jarreretan daukan eraginari dagokio. Horrelako gaietan, une batzuetan ematen du posizioetako bat gailenduz, nagusi den iritzi giroa eratuz doala. Gehiengoaren iritzi honen pertzepzioak beroni atxikitzen eramatean du jendea, bere burua gehiengoaren barruan ikusteko eta gizarte isolamendua, bazterkeria eta estigmatizazioa ekiditeko. Beste alderdian, euren posizioak galtzen ari direla hautematen dutenek, desanimatu egiten dira eta garaile dirudien iritzi pasatzen dira, edo edonola ere isildu egiten dira beren ahots propioa ezkutatu. Horrela espiraleko prozesu bat sortzen da eta bertan alderdietako bat iritzi publikoa erabat dominatzera heltzen da, bestean isiltasuna nagusitzen den artean. Gehiengoaren iritzi giroari buruzko pertzepzioak

ez du esan nahi hori denik egiatan gehiengoaren iritzia. Heltzez, "gehiengo isileko" egoerara ere hel daiteke: jenderik gehienaren iritzia nagusi dirudien iritziarekin bat ez datorren egoera, baina hau izanik gehien entzuten dena, egiatan nagusi balitz bezala ageri da eta, orduan, Isiltasunaren Espirala eragiteko efektu bera dauka.

Esandakotik asko eduki zuen gero Ermuako Izpiritua deitu zitzaionak. Ermua, aniztasunik ez ñabardurarik gabe. Ermua zuzenean (hau da, "gertatzen ari den bezalaxe") eta etengabeko emanaldian, ikusten zena interpretatu beharrik gabe,

Uztaileko jardunaldi dramatikoaren ondoko hilabeteetan, euskal gatazkaren tratamenduko eredu bakar bat finkatu zen hedabide gehienetan: Ermuako izpiritua deitu zitzaiona. Paraleloki, beste fenomeno batek indarra hartzen du lehenago: intelektualaria mediatikoarenak. Iritzia adierazi, albisteak aukeratu edo hauen tratamendua definitu behar bazen, diskurtso mediatikoa oinarrizko hiru ideiarenean gainean eraikitzen zen:

- ezker abertzalea isolatuko duten mobilizazio sozial eta politikoak ekintza bortitzen egileen kontrako jokaera polizial eta judizial arrakastatsuekin konbinatzea;
- elkarrizketarako zirrikitu guztiak ixtea, ETAren eta bere ingurua osatu duen guztiaren porrotaldi militar eta politikoa lortzen ez den bitartean;
- Nazionalismoak Gobernu zentralaren aurrez aurre buruturiko konfrontazio errebindikatzailerok arbuizatzea, terrorismoaren "hazkuntza salda" omen zelako.

Nazionalismoaren kriminalizazioa intelektualaria mediatikoaren "leit motive" bilakatu zen. Adibidez, Ardanza Lehendakariak aurkezturiko bakearen aldeko dokumentuaren aurrean izan zuen jarrera adierazitako guztietarik gogorren eta ezkorrena izan zen (esate baterako, PSOEren baina askoz erradikalagoa eta praktikan PPren bezalakoxea) eta arbuio horren ardatz nagusia honexetan zetzan, alegia, dokumentu horrek, erakunde bidez, zenbait printzipio ezartzeko eta ETAK armen indarrez errebindikaturiko zenbait helburu erdiesteko ahalbidea planteatu izatean.

Aipaturiko jarrerak HBko Mahai Nazional gartzelaratzeari eta Egin egunkaria eta irratia ixteaz -Barne Ministerioak ezker abertzalea politikoki azpiratzeko diseinaturiko estrategiaren giltzarri ziren neurriak- helduko dira gorenera.

d) 1998ko iraila: agertoki politiko berria informazioerantz

1998ko irailak ondorioak zehazteke dituen bira bat ekarri du euskal gatazka nazionalaren historian. Unibertso nazionalista gero eta ohartukiago konturatzen zen 1997ko uztaileko geroztiko dinamika politiko eta mediatikoa gizarte apurketarako arrisku handi bat izatez gain, airerik gabe uzten zuela espazio nazionalista guztia. Ezker abertzalearentzat eta ETArentzat berarentzat, gertakarien bilakaerak argi frogatzen zuen bere estrategiak isolamendu handiagora eta gatazkaren konponbide moduan negoziazio politiko bideratzeko ahalbide estuagora zeramala.

Uztaileko jardunaldi dramatikoaren ondoko hilabeteetan, euskal gatazkaren tratamenduko eredu bakar bat finkatu zen hedabide gehienetan: Ermuako izpiritua deitu zitzaiona. Paraleloki, beste fenomeno batek indarra hartzen du lehenago: intelektualaria mediatikoarenak. Nazionalismoaren kriminalizazioa intelektualaria mediatikoaren "leit motive" bilakatu zen

Nola azaldu, orduan, hedabideen ahal hori, 98ko irailean Lizarrak ordezkatzeko eta suposatzen duenaren aldeko giro indartsua sortu eta jendaurrean adierazten denean, eta EAEko hurrengo hauteskundeetan giro hori hautsontzietan %60ko gehiengoaz berresten denean?; eta nola ulertu kamera, mikrofono eta ordenadoreen jopuntu nagusian egondakoak -HB/EHK, alegia- botoetan gorakada ikusgarria egitea?

Hedabideek gizartearen iritzi eta portaeran eragimen zuzen eta lokabea dutela pentsatzen jarraitzen dutenek gogoeta xume bat planteatu beharko lukete. Kazetaritza politikoak inoiz ere ez zuen lehenago euskal gizartearen irudia murriztu gehiengo demokratikoaren eta gutxiengo bortxazalearen enfrentamendura, 1997ko uztailaz geroztiko urte osoan bezala; sekula ez zion hain ahobatez eman Barne Ministerioari ETaren auzian protagonismo ia erabatekoa eta inoiz ere zuten lehenago hainbestean demonizatu nazionalismoa biolentzia antidemokratikoaren iturritzat aldarrikatuz. Inoiz ere ez ziren aldi horretan bezala hain sistematikoki erabili eta horrenbestean konbinatu euskal auzia espektakulartzeko eta manipulatzeko estrategiak.

Nola azaldu, orduan, hedabideen ahal hori, 98ko irailean Lizarrak ordezkatzeko eta suposatzen duenaren aldeko giro indartsua sortu eta jendaurrean adierazten denean, eta EAEko hurrengo hauteskundeetan giro hori hautsontzietan %60ko gehiengoaz berresten denean?; eta nola ulertu kamera, mikrofono eta ordenadoreen jopuntu nagusian egondakoak -HB/EHK, alegia- botoetan gorakada ikusgarria egitea?

Hedabideen eragina su gabeko kea dela atera beharko ote da? Ez, noski: frogaturik geratu da kontrakoa testu honen beste zati batean. Baina hedabideen efektuak gizartean jokatzen duten beste instantzia batzuenek modulaturik eta ñabarturik gelditzen dira. Gainera hedabideek iritzi publikoaren baitan duten eragina ezin da analizatu hedabideek eurek aurkezten duten honen argazkitik bakarrik. Horien kontraesanak jendearen egiazko iritziarekin hantxe agertzen dira lehenxego edo geroxeago.

Testuinguru honetan kokatuta eta beronekin erlazionaturik, hedabideek 98ko irailaz geroztik dituzten jarrerak eta eraginak interpretazio logikoagoa dute, baita interesgarriagoa ere. Interpretazio hau gaikako indartzearen (gaia aukeratu eta indartu) teoriatik egin daiteke. Hedabideek aldeztatik aurretik gizartean dauden posizioak eta arauak indartu besterik ez dutela egiten defendatzen dutenen aurre, teoria honek adierazten du indartze funtzioa gaikako prozesu moduan ulertu behar dela.

Aztertzen ari garen gaian, diskurtsoaren eremua Lizarrako akordioa defendatzen dutenek eta erasotzen dutenek osatzen dute. Eztabaida honetan hedabideek ere esku hartzen dute, aipaturiko bi hauta-maila horiez posizio batzuek edo beteek baldintza hobeetan jardutea faboratuz iritzi publikoa norberaganatzeko lehian.

Mariano Ferrer kazetariak ironia zorrotzez idatzi du McDonald's Politikako egoeran bizi garela. Izan ere, oso gauza bitxia da hedabideen funtzio gai-hautatzaile, murrizgarri eta sinplifikatzailea jateko azkarreko komunikazio-estragiaz burutzea. Gaur titular itzelak muntatzen dira Josu Urrutikoetxea Giza Eskubideen Batzordera doalako eta bihar, gai hau albo batera utzita, egun gutxi iraungo duen beste bat ateratzen da txisteratik. Baina nazionalismoa versus demokrazia mezu murriztaile honek hari eroale gisa funtzionatzen du, jarraiketasun tematikoa emanez egitate desjarraiki eta hutsalei.

Kazetaritza modernoak uste du jendeak albiste bati buruz duen interesa beronen argumentu-sakontasunekiko alderantziz proportzionala dela. Kazetariak gutxi ezagutzen dute, ezagutu, publikoa, eta beroni buruz duten irudi prefabrikatuak erredakzioetan oro har nagusi den estereotipoak dagokie; eurotako bat informazioaren narrazio serio eta arrazionalak publikoa aspertu egiten dutela suposatzea da. Baina sinplifikazio demagogikoko politika hau justifikatzeko publikoaren itzarobideak aipatzen dituztenek euren joerak, euren ikuspegia publikoaren baitara proiektatu besterik ez dute egiten, bereziki irakurleari gogait eragiteko beldurrak debatearen aurretik borroka jartzera bultzatzen dituenen.

3. Konpromisorako dekalogo

1999ko martxoaren 13an, Manu Robles-Arangiz Institutuak eta Ipar Hegoak babestuta "Hedabideak agertoki berrian" izenburupean buruturiko jardunaldian, honako dekalogo hau irakurri zen, ongi laburbiltzen duena zeinek izan behar lukeen oinarritzko kodea gure herriko kazetaritza jardunean.

1. Egiarekiko errespetua da komunikazioko profesionalak zerbitzatzen duten gizartearekin duten lehenengo konpromisoa, nahiz eta egia beti ere erlatiboa izan. Objektibotasun ahalegina egin beharra dago. Egiatasunak hala gatazken mami politikoari buruzko elkarrizketa nola irtenbide baketsu eta arrazoizkoen bilaketa errazten ditu. Informazioak, ikerketak, iruzkinak, kritikak eta iritziak landu eta argitaratzen direnean, etika profesionala eta pertsonala eta balio demokratikoak eduki behar dira erreferente gisa. Hedabideek euren profesionalen eskubide horri begirunea zor diote eta, horretara, lan harremana alde batetik eta kazetariak gizartearekin duen informazio harremana bestetik bereizi behar dute. Era berean, bermatu beharra dago profesionalen kritika zintzo eta errespetuzkorako eskubidea lanean diharduten hedabidean, baita kazetari lanak gizartearen kritikak jaso ahal eta behar dituela.

2. Informazio hartzaileak pertsonak, hiritarrak, gizartea dira, eta ez entzulegoa gisako abstrakzio estatistiko bat. Iritzi publikoa aberastu, arrazionaldu eta errespetatzeak egitateak iritziatik, interpretazioak aieruetatik, informazioa propagandatik, kritikak irainetatik, egitateak zurrumurruetatik eta informazio espazioak publizitatetik bereiztea galdatzen du. Era berean, titularrek eta ikus-entzunezko laburbilpenek doi-doi erantzun behar diote kazetariaren informazioari.

3. Kazetariak ez dute jokatu agintari publikoekin edo sektore ekonomikoekin elkar hartuta edo haien eraginpean. Bakeranzko prozesuan laguntzeak jarrera moderatzaileak praktikatzeko galdatzen du, distentsioa, elkarrizketa soziala eta aldeek elkar hobeto ulertzea bultzatu guraz, baita hedabideen ustez zuzenago eta demokratikoagoak diren ekimen sozial eta politikoei arreta berezia eskaintzea, hizkera liskartsu, deskalifikatzaile eta sinplistik aldatzeko eta jagoletzako jarrera hartzea hala botere publikoekiko nola gizarte eragileekiko, eskubide edo interes legitimorik zapal ez dadin.

Egiarekiko errespetua da komunikazioko profesionalak zerbitzatzen duten gizartearekin duten lehenengo konpromisoa, nahiz eta egia beti ere erlatiboa izan. Objektibotasun ahalegina egin beharra dago. Egiatasunak hala gatazken mami politikoari buruzko elkarrizketa nola irtenbide baketsu eta arrazoizkoen bilaketa errazten ditu

Aurreko guztiarekiko koherentziaz, ahalegin berezia egin beharra dago iritzi publikoari eguneroko jazoeretan kokatzen lagunduko dioten analisi sakonetan, testuinguruaren eta abaguneen azalpenean eta debateetan

4. Aurreko guztiarekiko koherentziaz, ahalegin berezia egin beharra dago iritzi publikoari eguneroko jazoeretan kokatzen lagunduko dioten analisi sakonetan, testuinguruaren eta abaguneen azalpenean eta debateetan. Debateak edo eta hedabidearen ildo editorialetik ateko aukerei tartekak uztea aniztasun eta errespetua eraginkorki erabiltzeko modu desiragarriak dira, bestea bere errealitate eta diferentzian ezagutzeko ezinbesteko praktika izateaz gain.

5. Informazioak bitarteko etikoz eskuratu behar dira. Edozein iturritatik, hala ofizialetik nola ofiziosotik eta pribatutik datozenak kontrastatu egingo dira, betiere dohaineko sinesgarritasunik bati ere eman gabe, tentuz ibiltzeko auzietan bereziki. Informazio bat kontrastatzerik ez dagoenean, kazetariak iturriak merezi dion sinesgarritasuna baloratuko du bere kontzientziaren aurrean eta etikoki egokien deritzon moduan jokatu du. Erratuz gero, zuzenketak argitaratu beharko lirakeke, eztabaidapeko informazioan erabilitako garrantzi maila bera emanez. Era berean, arau izan beharko luke, eta ez salbuespen, iturriak identifikatzea, iturriren batek diskrezioa eskatu edo segurtasun pertsonaleko arazoak edo bestelako arrazoi bereziak planteatu ezean.

6. Errespetu eta aintzatespen berezia merezi dute biolentziaren biktima guztiek inor ere kanpoan utzi gabe, egia osoaren ezagutza bultzatuz, injustizia eta abusuen bukaeraren alde jokatzuz, ordaintza sustatuz, gizarte berradiskidetzea erraztuz eta, beti ere, hori estrategia politiko estrategietarako erabiltzea ekidinez.

7. Errespetatu egin behar da hiritar guztiek intimitaterako eta irudi pertsonalerako duten eskubidea, honek berdin balio duelarik pertsonaia publikoari dagokionez nola kartzelatuari zein herritarrik anonimoenari. Ez da ontzat jo behar edozein filtrazio, eta beti zurrumurruaren eta espekulazioaren mugan ibiltzen den informazioko morbo eta esamesa mailak beherago ekartzeak eskubide pertsonalen inguruko abusuzko praktikak ekidingo ditu.

8. Hedabideen eta profesionalen autonomia zabaltzea eta presioei aurre egitea ez dira amaitzen informazio bat editorializatzeko edo sinatzeko ahalmenean. Deklarazioko kazetaritzaren aldean lanketa kontrastatuko kazetaritza bezalako praktikak bultzatu behar dira, hala nola bilaketako eta kaleko kazetaritza birbaloratu, mahaiko eta telefonokoaren aldean, albistean inplikaturikoei ahots aukera handiagoa eman informazio bulegokoei baino gehiago, ikerketako kazetaritza bereizi filtrazio kazetaritzatik -bada-ezpadako interesengatik ez jarduteaz gain- eta gizarte sektore guztiak, behartsuenak bereziki, informazioaren eta iritziaren prozesuetan parte hartzera animatu.

9. Hedabide publikoek eginkizun eredugarri berezia dute gainerako hedabideekiko, azken hauek beren erantzukizunetatik salbuesterik ez badago ere.

10. Kazetaritzako profesionalak erredakzio kontseiluetan edo egitura sindikaletan edo plataforma zabaletan elkarteak euren eginkizunean sakontzen lagunduko liekete une honetan, baita informazioaren osasunari jarraipena egiten ere. Era berean, erakundetu egin beharko lirakeke argitaratzaileen eta emititzaileen arteko topaketak, botereekiko paper fiskalizatzaileari edo egungo prozesu

politikoaren tratamendu mediatikoari buruz eztabaidatzeko. Azkenez, uste da edukien analisi eta jarraipenerako behategi bat lanabes baliagarria litzatekeela profesionalentzat nahiz gizartearentzat.

Hedabideen eta profesionalen autonomia zabaltzea eta presioei aurre egitea ez dira amaitzen informazio bat editorializatzeko edo sinatzeko ahalmenean.

